

D R I T A

“Drita lufton kundër errësirës kur ndriçon.”

KEPPLER

E PËRMUAJSHME FETARE - KULTURORE E KISHËS KATOLIKE

Prizren • Maj 2008 • Viti XXV • Nr. 5 (164) • Çmimi: Kosovë 1€, Europë 2€, Zvicër 3SFR, SHBA \$2.50

TURNIRI DIOQEZAN I RINISË
Sporti bashkon rininë e ipeshkvisë sonë

FAQE 2

(Shkruan:
ENGELBERT ZEFAJ)

VIZITA E IPESHKVIJVE TË SHQIPËRISË NË VIZITË “AD LIMINA”
Fjalimi i Benediktit XVI drejtuar ipeshkvijve

FAQE 4

KREZMIMI rritje dhe rilindje në Shpirtin Shenjt

FAQE 6

(Shkruan:
DON ANTON UKAJ)

VËSHTRIM

KARL POPPERI
figurë komplekse e filozofisë moderne (II)

FAQE 8

(Shkruan:
SARË GJERGJI)

TË RINJTË I KEMI NË ZEMËR

■ SHKRUAN:
Don Matteo DI FIORE

Të shtunën, më 31 maj, në Letnicë, kemi pasur ditën dioqezane për të rinjtë. Jemi bashkuar

shpirtërisht me të gjitha kishat lokale që janë duke u përgatitur për Ditën Botërore të Të Rinjve që do të mbahet në Sidnei, prej 15-20 korrik 2008.

Është shumë e rëndësishme që Kishat lokale dhe institu-

cionet civile ta ndiejnë veten të drejtuar kah realiteti i të rinjve dhe të afrohen me ta për t'i shoqëruar kah një e ardhme plotësisht njerëzore. Në fakt, për të diskutuar për të rinjtë, do të thotë të vështros dhe të përgatitesh

për të ardhmen e shoqërisë civile dhe të Kishës.

Për ne të rriturit ekzistojnë dy shëmbëlltyra që vënë në fokus detyrat tona në ballafaqim me të rinjtë: na është bërë thirrja të jemi edukatorë me cilësi dhe barinj të mirë. Në çfarë mënyrë? Kam lexuar kohëve të fundit këtë shprehje: “në ballafaqimin e të rinjve ka shumë spektatorë dhe komentues, dhe pak lojtarë e veprimtarë”. Çfarë do të thotë kjo? Nuk mjafton vetëm të diskutohet për të rinjtë dhe mbi të rinjtë, por është e nevojshme që të lozet me ta loja e jetës së tyre. Në ungjillin sipas Gjonit (kbr. Gjn 10,10) Jezusi thotë: “Për këtë kam ardhur, të kenë jetën dhe ta kenë me plotësi”. Të dhurosh jetën do të thotë t'u ja-

pësh përgjigje historike nevojave materiale dhe shpirtërore, do të thotë përfshirje në personin e parë dhe të edukosh në mënyrë integrale.

Në janarin e kaluar, Papa Benedikti i XVI ka shkruar një letër mbi edukimin, duke iu drejtuar Dioqezës së Romës. Mbi të gjitha ka thënë: “në realitet, të rinjtë tanë nuk dëshirojnë të jenë të braktisur përballë sfidave të jetës dhe, prapa vetëbesimit të dukshëm të tyre, qëndron një nevojë dëshpëruese e pikës së referimit që nuk e gjejnë ende as në familje, as në shkollë, e, ndonjëherë, as edhe në vetë Kishën.... Të gjithë ata që kanë një rol formues kanë dënimin që për të rinjtë janë shokët e besueshëm të dëshmitarë të singertë”. Edhe →

Shqiptarët katolikë në/dhe marrëveshjet diplomatike – Konkordatet – të Vatikanit me Jugosllavinë (II)

FAQE 14-15

Shkruan:
Zef AHMETI

Intervista me Jezusin e Nazaretit

Shpejt do të vij!

FAQE 12-13

bashkësia e krishterë e ka thirrjen la ripërtërijë angazhimin e saj në këtë kuptim.

Prandaj, pamja me të cilën shikoj realitetin e të rinjve të Kosovës dhe shtjellimi i këtij artikulli, është ajo e edukatorit dhe bariut që e analizon gjendjen e të rinjve, e interpreton dhe mundohet të gjejë zgjidhje vepruese.

E përqendroj zvoillimin e kësaj përsiatje përreth katër pyetjeve, prej të cilave përgjigjet do t'i japin një pasqyrë të qartë të gjendjes së të rinjve kosovarë, që Kisha, shoqëria civile dhe çdo institucion duhet ta kenë parasysh për ta vënë në jetë projektin e zbatueshëm, të vlefshëm dhe me veprim pastoral në favor të të rinjve.

Pyetjet, të cilat i kam hartuar, janë: *Cilat janë sfidat e të rinjve të Kosovës? Cilat janë parashikimet e tyre? Cilat janë përparësitë apo resurset e rinisë kosovare? Cilat janë modelet, të cilave u referohen të rinjtë?*

Përgjigjet: Sfidat më të mëdha me të cilat të rinjtë dhe ne duhet të përballlemi, janë mungesa e perspektivave për të ardhmen dhe tranzicioni kulturor dhe politik i shoqërisë së Shtetit të Kosovës. Aspektet kritike që shoqërojnë këto sfida janë: kualiteti i dobët i shkollimit, papunësia, një edukim familjar shumë tradicional, shumë kohë të lirë pas shkollës, mungesa e strukturave gjegjëse për të kaluar kohën e lirë. Dhe akoma: kalimi prej një strukture familjare dhe patriarkale në atë nukleare, nevoja e emancipimit të drejtë të gruas, ballafaqimi me shoqëritë e perëndimit, të kuptuarit e mirëqenies së ndërlikuar ekskluzivisht vetëm me atë ekonomike. Ky proces i tranzicionit pa dyshim është ndikim i Televizionit dhe Internetit; të rinjtë tanë dhe populli ynë kanë nevojë për ndihmë dhe të jenë të lirë në përdorimin e mençur të këtyre mjeteve aq të rëndësishme dhe të dobishme.

Në mesin e sfidave nuk shfaqen dimensionet e karakterit fetar. Besimi mbetet një fakt privat, i ndarë nga realiteti kohor; pjesëmarrja në Kishë është e shfaqur sikur një obligim tradicional, por me pak vetëdije të përkatësisë kishtarë. Pyes veten: deri kur kishat tona do të jenë të mbushura të dielave? Si të edukohet një besim që ndriçon me ungjill realitetet e kësaj jete tokësore? Si të shoqërohen të krishterët që të mbesin në themet e Jezu Krishtit dhe në Kishë? Projekti Pastoral Dioqezan që është duke u përgatitur, duhet të japë përgjigjet për një përkujdesje të plotë dhe krejtësisht të re dhe në rast të veçantë për atë të rinisë.

Në këto sfida do ta ndërlikojë përgjigjen në pyetjen se

cilët janë shembujt për të rinjtë tanë dhe për tërë popullsinë. Duket se shembuj të referimit për të rinjtë kosovarë, janë ato që na paraqet televizioni, që do të thotë: aktorët, aktoret e serialeve televizive, këngëtarët, çdo mashkull apo femër që ka 'sukses'. Të rinjtë i ëndërrojnë këta protagonistë dhe ëndërrojnë edhe të ardhurat e lehta. Përballë këtyre shembujve të rrejshëm, prindërit, edukatorët, qeveritarët nuk duhet të kenë frikë apo ngurrim të paraqiten sikur shembuj me autoritet, simpantikë, të fuqishëm për fëmijët e tyre dhe për të rinjtë. Të rriturit nuk duhet të kenë më pak kujdes ndaj obligimeve të tyre si shembuj të referimit dhe rolit të tyre: edukatori është edukator; prindi duhet të plotësojë misionin e tij si prind. Nxënësi, fëmijët duhet të kuptojnë që për t'u rritur duhet mund dhe sakrificë.

Në pritje duket që parashikimi më i madh është puna, e drejta primare e çdo qytetari dhe garanci e stabilizimit material dhe psikologjik i secilit. Është i nevojshëm stabilizimi ekonomik për të formuar familjen.

Në mes të burimeve shfaqet se njëra nga resurset themelore është numri i madh i të rinjve të pranishëm në popullin e Kosovës. Resurse të tjera janë liria e arritur, respektimi i dallimeve etnike dhe fetare, dëshira për të qenë protagonistë të zhvillimit civil të shoqërisë, ndjenja për të qenë të motivuar dhe dëshira për të bërë gjëra të mëdha për vetveten dhe për të tjerët. Por kësaj i kundërvihen zhvlerësimet e veta të mirëqenies së shoqërisë: shuarja egoiste, materializmi, hedonizmi.

Përfundoj me dy konkluzione:

Konkluzionin e parë do ta marr nga objektivi dhe nga ndërlidhja e veprimit që jemi duke u mundur t'i zbatojmë ne salezianët në Qendrën Don Bosko dhe në famullinë e Shën Antonit të Prishtinës. Objektivi ynë themelor është edukimi i plotë sipas sistemit (parandalues) preventiv të Don Boskos. Kjo është rruga për të ndihmuar të rinjtë të realizohen si qytetarë të ndershëm dhe të krishterë të mirë. Në çfarë mënyrë? Me edukim shkollor, me edukim kah liria, me edukim të vlerave ungjillore, me formim të një ndërgjegjeje kritike, të aftë për të dalluar shembujt e vërtetë dhe pozitiv nga ata të rrejshëm dhe negativ. Gjithashtu me formim profesional të shprehur në një punë, me përvoja të krijimit të punës; me oferta për të shfrytëzuar drejt kohën e lirë; me përvoja të fuqishme të mbështetjes shpirtërore dhe civile, me përvojë të 'Kishës'. Me cilat struktura edukuese dhe

formuese? Me Liceun elektroteknik, me qendrën e formimit profesional, me oratorë, me qendra rinore, me famullinë, me shoqatat rinore jo të mbyllura në vetvete, por të hapura për të rinjtë më nevojtarë.

Konkluzionin e dytë ia lë në mirëbesim Rektorit Kryesor të salezianëve, Don Pascual Chavez.

Don Chavez, u ka prezantuar të rinjve me një letër, të lumturin Zeffirino Namuncura, i biri i një tribuni që është në krye të Pampës të Argjentinës, ka shkruar kështu: 'Bëhuni të qëndrueshëm të dashur të rinj, në joshjen sipërfaqësore dhe të shquarjes; mos u lëshoni në mashtime kah një e ardhme e zbrastë me premtime. Pranvera e jetës suaj nuk mund të mbetet e ngrirë në dimrin e shpirtit.'

I lumturi i ri Zeffirino Namuncura mund të jetë për ju një shembull dhe një stimulus. Është një shprehje e tij që përmbledh të studjot për të qenë i dobishëm për popullin tim". Ç'është e vërteta, Zeffirino dëshiron të studiojë, të ishte famullitar dhe të kthehej në mesin e njerëzve të tij për të kontribuar në rritjen kulturore dhe shpirtërore të popullit të tij, sikurse kishte parë nga misionarët e parë salezianë. Sikur ai, a jeni dhe ju në dispozicion për t'u formuar dhe për të qenë të dobishëm tek shumë të rinj që kërkojnë një kuptim për jetën e tyre? A jeni të gatshëm të jeni për ata një prani e gjallë, dhe të angazhoheni me zemrën e tij dhe me të njëjtin përkushtim për promovimin njerëzor dhe të krishterë? Ju garantoj që në këtë angazhim do të provoni një 'lumturi tepër të madhe'.

Përfundim. Këto përmbajtje janë pikënisje për të kuptuar realitetin e të rinjve tanë. Urimi i mirë është që të vazhdohet dhe të thellohet në realizimin e një projekti të mirë edukativ-pastoral për të rinjtë tanë të Kosovës. Urime dhe punë të mbarë!

Sporti bashkon rininë e ipeshkvisë sonë

Data e 17 majit të këtij viti grumbulloi një numër të madh të të rinjve nga mbarë dioqezat e Kosovës, në palestren sportive të Gjakovës, të cilët ishin të përcjell nga famullitarët e 19 famullive pjesëmarrëse në turneun dioqezan në futboll të vogël.

Ky takim sportiv është një ngjarje tradicionale, e cila zhvillohet që shumë vite, por nga paslufta ka fituar një zhvillim më të gjerë dhe më profesional dhe si i tillë ka tërhequr vëmendjen jo vetëm të të rinjve, por edhe të të gjithë besimtarëve të dioqezës.

Në tri vitet e fundit turneun dioqezan, përveç qëllimit kryesor, ka për qëllim t'i bashkojë të rinjtë e dioqezës së Kosovës, ka shtuar edhe një qëllim tjetër, të përkujojë ipeshkvin e Kosovës Imzot Mark Sopi-in, i cili e kishin dëshiruar shumë këtë ngjarje sportive dhe e kishte përkrahur gjithmonë me seriozitetin më të madh, vetëm dhe vetëm që ta bashkojë rininë katolike.

Edhe organizimi ka marrë përmasa profesionale, çdo gjë është organizuar disa javë më parë, duke paralajmëruar të gjitha famullitë për procedurat e pjesëmarrjes dhe duke u lënë kohë të mjaftueshme që të përgatitnin ekipet e tyre sportive në mënyrë që ndeshjet sportive të kenë cilësi më të lartë. Janë siguruar me kohë gjyqtarët sportivë profesionalë nga federata e gjyqtarëve të Kosovës, të cilët ndajnë drejtësinë sportive gjatë turneut. Kjo punë organizative u realizua në bashkëpunim të disa famullitarëve dhe disa të rinjve nga Peja, të cilët kanë përvojë organizative të këtyre ngjarjeve sportive.

Më 17 maj në palestren sportive dhe rreth saj ishte krijuar një atmosferë shumë e bukur sportive për t'u lakmuar, vëreheshin tifozë të organizuar që kishin ardhur me autobus për të përkrahur famulli-

të e tyre, vëreheshin fytyra të reja të sportistëve të rinj të cilët kishin tremë nga përgjegjësia që kishin marrë për ta përfaqësuar famullinë e tyre në ndeshje sportive, po ashtu vëreheshin famullitarët të cilët qëndronin të entuziazmuar pranë ekipeve të tyre dhe mundoheshin t'i motivonin ata për të arritur fitore, normalisht në suazë të rregullave sportive.

Turneu zgjati nga mëngjesi deri në orët e mesnatës, sepse pjesëmarrja ishte e madhe, gjithsej 20 ekipe, të cilat përfaqësonin 19 famulli dhe ekipin e famullitarëve të cilët po ashtu paraqiten formë të shkëlqyer.

Turneu këtë vit u fitua nga famullia e Budisalcit, për të cilën ishte hera e parë që e fitoi këtë kupë e të cilën e kanë dëshiruar ka shumë, sepse vetëm në tri vitet e fundit, tri herë janë gjendur në finale. Ekipi i Budisalcit fitoi ndaj famullisë së Bishtazhinit, të cilët sollën në një farë mënyre befasi të këndshme me futbollin e tyre të shpejt dhe efikas.

Turneun dioqezan e përshëndeti në emër të kuvendit komunal të Gjakovës edhe kryetari i këtij kuvendi zotëri Pal Lekaj, i cili u paraqit me një ekip dhe zhvilluan një ndeshje ndaj një ekipe të përzgjedhur të dioqezës në shenjë miqësie dhe bashkëpunimi.

Edhe pse gjithçka është për t'u përshëndetur, nga ky takim rinor-sportiv të organizuar nga ipeshkvia jonë, megjithatë ka vend për përmirësime në takimet e ardhshme: veteranët duhet t'u lëshojnë vendin shumë të rinjve, futbollit do të jetë më i bukur, më i disiplinuar dhe më i qetë. Urojmë që në takimet e ardhshme qëllimi i të gjitha ekipeve të jetë takimi në mes të rinjve, njohja reciproke, shkëmbimi i mendimeve të ndryshme, e jo vetëm dëshira për të fituar.

Engelbert Zefaj

Takimi i Rinisë

Shtegtimi i rinisë së ipeshkvisë sonë në Letnicë në përfundim të muajit maj

Në lutje pranë Nënës sonë të dashur Zojës Cërnegore

Të shtunën më 31 maj, në shenjtëroren e Zojës Cërnegore, në Letnicë, u mbajt shtegtimi i të rinjve të dioqezës sonë. Në këtë shtegtim morën pjesë jo vetëm rinia, por edhe shumë familje të reja, çifte martesore, që, së bashku me fëmijët e tyre, shtegtuuan tek Nëna shumë e dashur, Zoja e Bekuar. Shtegtimi është udhëhequr nga bashkësia e vëllezërvë salezianë, me seli në Qendrën Don Bosco në Prishtinë, në krye me meshtarin don, Izidor Lukiq, i cili është përgjegjës për aktivitetet rinore të ipeshkvisë sonë. Në krahasim me vitet e kaluara ky shtegtim ishte mjaft i mirë dhe i suksesshëm: pjesëmarrja jashtëzakonisht e mirë nga të gjitha famullitë e ipeshkvisë sonë.

Ky shtegtim filloi me sakramentin e refinit. Një mundësi jashtëzakonisht e mirë për të rinjtë, për shtegtarët dhe për të gjithë të devotshmit e Zonjës Cërnegore. Një numër i konsiderueshem i meshtarëve, duke filluar prej orës 9 e 30 minuta, ishin në pritje të shumë të rinjve që atyre t'u mundësonin pranimin e sakramentit të pajtimit. Gjithashtu edhe shumë të rinj dhe të reja me gezim dhe entuziazëm pranuan këtë dhuratë të madhe të Zotit, dhuratën e sakramentit të rrëfimit.

Në orën 11, rininë dhe të gjithë shtegtarët i bashkoi kremtimi Eukaristik. Kremtimin e meshës shenjte e udhëhoqi don Franë Kola, vikari gjeneral i ipeshkvisë. Ai në fjalën e rastit, në emër të

ipeshkvit mons. Dodë Gjergjit, përshëndeti gjithë të pranishmit dhe përgëzoi rininë e ipeshkvisë dhe meshtarët për një pjesëmarrje kaq masive dhe të devotshme. Don Franë Kola njëherit kujtoi edhe fjalët e Papës Benediktit XVI, duke cituar edhe fjalimin e tij që do të mbahet në Sidney të Australisë, po në këtë verë: rinia duhet të dëshmojë qytetërimin e dashurisë së krishterë. Në fjalimin e tij nuk mungoi edhe paraqitja e shumë problemeve, që i brengosin apo i preokupojnë të rinjtë. Prandaj, duke iu drejtuar të rinjve që të jenë njerëz me fe, shpresë dhe dashuri, ai i ftoi që ta marrin si model Zojën e Bekuar. Ashtu sikur Zoja e Bekuar e ka jetuar dhe zbatuar planin, vullnetin e Hyjit në jetën e saj, po ashtu edhe rinia jonë të jetojë për Zotin dhe për vëllezërit. Meshën e zbukuroi edhe këndimi shumë i këndshëm i korit të Ferizajit.

Pas meshës së shenjtë vëllezërit salezianë në koordinim me disa famullitë, shfaqën një program modest dhe mjaft të pasur me porosi spirituale për rininë dhe të pranishmit. Në program morën pjesë seminaristët e seminarit nga Prizreni, në krye me rektorin e tyre don Agim Qerkinin, ku shfaqën dy këngë kish-tare dhe një pikë popullore. Më pastaj morën pjesë kori i Ferizajit, famullia e Budisalcit dhe ajo e Klinës, e cila kishte përgatitur një sken me shumë porosi për jetën e veshtrë të rinisë këtu në Kosovë dhe gjetiu. Ky program u

mirëprit me shumë entuziazëm dhe interes nga të pranishmit dhe u përcoll me shumë duartrokitje. Sigurisht nuk mungoi edhe disponimi që këto porosi të thadrohen thellë në zemrat dhe në jetën e tyre. Pas programit të bujshëm dhe modest, rinia në grupe më të vogla u shpërnda që të ushqente edhe trupin. Konsu-mimi i drekës u bë në formë të piknikut, ku ndër të tjera të rinjtë shkëmbejnë edhe biseda, informata dhe mendime për takimin që u mbajt dhe për të ardhmen e tyre. Rreth orës 15 famullitë filluan të dalin nga shenjtëroret dhe të drejtohen kah autobusët e tyre ku do t'i priste pjesa e fundit e shtegtimin të tyre me ndonjë vizitë plotësuese nëpër kisha, apo nëpër vende në rrethinë. Nuk munguan edhe famullitë që vizituan kishat e Stubllës dhe të Binçës, për t'u ndaluar edhe një çast pranë varrit të të ndjerit mons. Mark Sopit.

Në përgjithësi, kjo ditë për rininë tonë, edhe pse e nxehtë dhe e mundimshme, që një ditë gëzimi për të gjithë, një ditë ripërtëritje dhe rritjeje shpirtërore. Një ditë e përfundimit të veçantë që la mbresa dhe kujtime në mendjen dhe në zemrat e shumë të rinjve. Lusim Zotin që këto takime të jenë vërtet momente që prekin zemrat e të rinjve dhe të rejavë; që, sipas shembullit të Zojës së Bekuar, edhe rinia jonë të vihet në shërbim të Zotit dhe të njëritjetrit.

Don Jeton Thaqi

Festa e Zojës Ndhimtare në katedralen tonë

Në Prizren, më 24 maj, në Katedralen tonë solemnisht u kremtua Festa e Zojës Ndhimtare, Pajtorja e famullisë së Prizrenit dhe mbarë Kishës në Kosovë.

Muaji maj në famullinë e Prizrenit veçohet me lutjet dhe devocionet e shumta ndaj Zojës së Bekuar. Pjesëmarrja e përditshme e shumë besimtarëve gjatë këtij muaji në Meshë, i dëshmon kushtimin dhe lutjet

e besimtarëve ndaj Asaj që është Ndhimta e të Krishterëve.

„Ndhimta e të Krishterëve” (Auxilium Christianorum), është një titull i mirë që i është dhënë Zojës së Bekuar. Me po këtë titull e lusim Zojën edhe në litaninë e ashtuquajtura Lauretane (së pari ashtu janë recituar në Loreto).

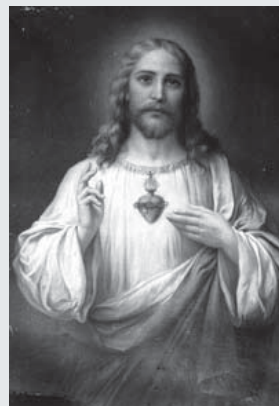
Me këtë rast, vlen të theksohet se Festa e Zojës Ndhimtare, që nga viti i kaluar ka edhe një veçanti tjetër. Papa Benedikti XVI, në Letrën drejtuar katolikëve të Kinës më 27 maj 2007, e ka shpallur 24 majin, festën e Virgjërës Mari - Ndhimta e të Krishterëve - e nderuar në Shenjtëroren nacionale të Kinës në Sheshan, Ditën Botërore të lutjes për Kishën në Kinë. Këtë iniciativë të Atit të Shenjtë nuk e ka pranuar mirë pushteti komunist, përkundrazi, ka ndërmarrë masa që të pengohen shtegtimet në këtë Shenjtërore, e cila vizitohet nga shumë shtektarë sidomos gjatë muajit maj.

Mirëpo, ndoshta nuk kanë llogaritur në Atë që është Nëna e Hyjit, e në duart e së cilës, siç shpjegon ipeshkvi i Hong Kongut, Kard. Joseph Zen, qëndron e ardhmja e Kishës në Kinë dhe e gjithë popullit kinez. Edhe ne u lutëm për këtë njet të Papës, që Lajmi i Gëzueshëm të përhapet lirshëm në Kinë dhe në mbarë botën.

Dita e Festës së Zojës, ishte një ditë e bukur dhe me diell, dhe qysh herët, para fillimit të Meshës, shumë besimtarë, edhe nga famullitë dhe vende tjera të Kosovës, u bashkuan në oborrin e Kishës duke uruar njëri-tjetrin për Festë.

Mesha kryesore filloi në ora 11, dhe ishte e vogël Katedralja për të gjithë ata besimtarë që kishin ardhur, kështu që, shumë prej tyre, edhe pse kishin mbetur në oborrin e kishës, me devocion të madh e përcollën Meshën shenjte. Në bashkëmesim me shumë meshtarë, Meshën e udhëhoqi don Tomë Karrica, i cili për shumë vite kishte shërbyer në Prizren, tani famullitar i Pjetrosanit. Në pretkun e rastit, ndër tjera, ai theksoi se Zoja e Bekuar luan rol të madh në historinë e njerëzimit dhe të shëlbimit. Ndërmjetësia e saj ishte e madhe gjatë historisë për të gjithë ata që i luten me zemër. Këtë dashuri dhe kujdes ajo e ka treguar ndaj nesh edhe gjatë luftës së fundit në Kosovë, duke na ruajtur prej rreziqeve të shumta. Prandaj, ne duhet t'i mbesim besnik dhe të qëndrueshëm në uratë, sepse Zoja Ndhimtare është shpresa jonë. (D)

Festa e Zembrës së Krishtit në Viti

Edhe këtë vit me shumë përshpirtëri u kremtua festa e Zembrës së Krishtit në kishën e re në Viti, kushtuar kësaj Zembre hyjnore. Festës i parapriu përgatitja shpirtërore prej tri ditësh. Meshën e udhëhoqi don Kristë Gjergji, famullitar i Letnicës, në bashkëmesim me shumë meshtarë të tjerë. Ai ndër të tjera theksoi: „Zemra e Krishtit është e hapur për t'i dëgjuar problemet dhe vuajtjet e zemrave tona. T'ia kushtojmë sot kësaj Zembre Hyjnore zemrat tona

mëkatore dhe familjet tona, sepse Papa Gjon Pali i II thoshte: Ai që i kushtohet Zembrës së Krishtit, ai do pranohet hire të shumta!” Kisha ishte e vogël për t'i pranuar të gjithë besimtarët që kishin ardhur për të kremtuar këtë festë të madhe. (Marigona Gashi)

Kori i katedrales së Prizrenit gjatë paraqitjes së tyre në Letnicë

Fjalimi i Benediktit XVI drejtuar Ipeshkvijve të Shqipërisë në vizitë ad Limina

Të nderuar e të dashur Vëllezër,

Me gëzim të madh ju pres të gjithëve së bashku, ndërsa jeni duke kryer shtegtimin tuaj ad Limina. Ky është rast i përshatshëm që Pasardhësi i Shën Pjetrit t'i njohë nga afër vështrësitë që duhet të përballoni në tokën e dashur të Shqipërisë. Ju përshëndes për zemërsisht dhe ju falënderoj që më folët me zemër të hapur për realitetin e ndërlikuar të Kishës në Shqipëri, ngarkuar me vështirësi, por jo më pak edhe me shpresë. Ju shpreh mirënjohjen time posaçërisht për fjalët që më drejtoi Kryetari i Konferencës suaj Ipeshkvnore në emër të të gjithëve, duke më shprehur kështu ndjenjat tuaja. Ju falënderoj, të dashur Sivëllezër në Ipeshkvi! E mirë se erdhët!

E njohim të gjithë tashmë trashëgiminë e trishtuar që i la Shqipërisë regjimi i kaluar diktatorial, i cili e pati shpallur ateizmin si ideologji të shtetit. Është e qartë se një orientim i tillë antidemokratik i marrëdhënieve ndërmjet qytetarëve, ju la trashëgim vështirësi jo të pakta në planin njerëzor e ju ngarkon me detyrën për të zbuluar një gramatikë të përbashkët, që mund ta mbështesë përsëri ndërtesën e shoqërisë. Por ju, pasardhës të

Apostujve, jeni të thirrur të jeni, mbi të gjitha, dëshmitarë të një trashëgimie tjetër, mirëbërëse e ndërtimtare: asaj të mesazhit të shëlbimit që solli Krishti në botë. Në këtë kuptim, pas natës së errët të diktaturës komuniste, e cila nuk qe e aftë ta kuptonte popullin shqiptar e traditat e tij stërgjyshore, Kisha mundi të rilindë për vritet të Provanisë hyjnore, falë edhe forcës apostolike të Paraardhësit tim të nderuar, Shërbëtorit të Hyjit, Gjon Palit II, që erdhi mes jush për vizitë në vitin 1993, duke rindërtuar hierarkinë e qëndrueshme katolike, për të mirën e besimtarëve dhe për dobinë e popullit shqiptar.

Një nga aktet e para të Papës së madh, që njohja e heronjve të fesë: kujtoj këtu, posaçërisht, dëshminë e shkëlqyer të kardinalit Koliqi, korife i një grupi të madh martirësh. Rikrijimi i Hierarkisë katolike ishte njëkohësisht edhe njohje e lidhjes së ngushtë të popullit tuaj me Krishtin si dhe ndihmesë për t'u krijuar hapësirën e duhur forcave të reja të katolicizmit në trojet e Shqipërisë. Ju jeni rojtare të kësaj lidhjeje, e ju takon posaçërisht juve detyra ta promovoni në veprimtaritë tuaja e në nismat tuaja,

këtë unitet, që duhet të shprehë misterin themelor e jetëdhënës të Korpit të Krishtit, në bashkim me shërbimin e Pasardhësit të Pjetrit. Në këtë perspektivë, nuk mund të mos shikojmë sa themelor është bashkëpunimi i ngushtë i ipeshkvijve, pikërisht për t'u bërë ballë me sukses problemeve dhe vështirësive të Kishës në Shqipëri. Si mund të mendohet që njëra dioqezë do të mund ta zhvillojë me sukses veprimtarinë e saj, nëse nuk e ka parasysh edhe mendimin e Ipeshkvijve të tjerë, bashkëpunimi me të cilët është i domosdoshëm për t'u përgjigjur si duhet shpresave të një populli të vetëm, të cilit i drejtohet Kisha?

Vetëm bashkëpunimi i përzemërt e vëllazëror ndërmjet Barinjeve, mund t'i sjellë dobi të madhe popullit të dashur shqiptar, si në planin shoqëror, ashtu edhe në atë ekumenik e ndërfetar. Prandaj, të nderuar Sivëllezër, duhet të jeni një gjë e vetme në Krishtin në shpalljen e Ungjillit e në krenimin e Mistereve hyjnore; shpreheni bashkimin me Kishën universale me vëllazërim të thellë e të vërtetë ipeshkvnor. Do të ishte e pakonceptueshme nisma e një Bariu i cili, në përkjekjen për të përballuar situata

konkrete, nuk do të shqetësohej për ta koordinuar veprimtarinë personale me atë të Sivëllezërve Ipeshkvj. Ka çështje të veçanta, që lidhen me probleme të veçanta, të cilat duhen zgjidhur me ndihmesën e të gjithëve e me një frymë dashurie e durimi baritor. Ju porosis të gjithëve të punoni me maturi ungjillore, me dashuri të vërtetë të krishterë, duke kujtuar se kanunet kishtarë janë mjete që shërbejnë për të promovuar në mënyrë të rregullt bashkimin në Krishtin dhe veprimtarinë për të mirën e grigjës së Shëlbuesit. Kjo ka të bëjë edhe me veprimtaritë ungjilëzuese e katekistike dhe gjen shprehjen e vet edhe në veprimtarinë shoqërore. Kam parasysh sidomos fushën e shëndetësisë, të arsimit, të përpjekjes për t'i paqësuar shpirtat dhe për gjithçka nxit bashkëpunimin ndërmjet përfaqësuesve të ndryshëm të shoqërisë e të traditave përkatëse fetare.

Fenomeni i emigracionit, si brenda, ashtu edhe jashtë vendit, ju krijon probleme të vështira baritore, që duhen përballuar me zemër Ipeshkvi, jo vetëm për besimtarët që jetojnë në trojet tuaja, por edhe për ata të diasporës. Kjo kërkon nga ju bashkëpunimin me Sivëllezërit

në vendet e tjera, që të mundni kështu, të jepni ndihmesën baritore të nevojshme e urgjente. I njoh vështirësitë, që kanë të bëjnë me mungesën e klerit. Jam në dijeni edhe se shumë meshtarë, ndonëse punojnë në kushte të vështira, i ndihmojnë pa kursim besimtarët katolikë me origjinë shqiptare në dhe të huaj. Kjo ju nderon, të dashur Sivëllezër, që tregoni kujdes, sipas zemrës së Krishtit, për jetën shpirtërore të njerëzve tuaj edhe jashtë kufijve të Atdheut. E kjo nderon edhe meshtarët, që ndajnë me ju shqetësimet baritore.

Ka edhe shumë probleme të natyrës praktike, për të cilat duhet të ndihmojnë edhe instancat civile, përmes propozimeve, që nuk kanë të bëjnë vetëm me shqetësimet e natyrës politike, por edhe me situata konkrete shoqërore. Në këndvështrimin katolik, si në Atdhë, ashtu edhe në rrethanat e mërgimit, është e nevojshme t'i ndiqni me vëmendje njerëzit tuaj në mënyrë që, duke ua ruajtur identitetin e veçantë, të mos lihet pas dore edhe përfshirja e tyre në gjirin e shoqërisë ku jetojnë. Në këtë këndvështrim, është e nevojshme që, posaçërisht meshtarët e caktuar për kujdesin baritor të emigrantëve, të mos harrojnë se të gjithë u përkasin Korpit të vetëm të Krishtit, që është i njëjtë në të katër anët e tokës. Të shprehesh kështu, të nderuar vëllezër, do të thotë të pohosh se duhen ndjekur me kujdes të madh të gjithë ata, të cilët Zoti i thërrret të ecin pas Tij. Prandaj theksoj se problemi i thirrjeve për rrugën e meshtarisë, duhet të jetë gjithnjë shqetësimi juaj kryesor: nga kjo varet ardhmëria e Kishës.

Dëshiroj, së fundi, t'ju shpreh kënaqësinë për marrëveshjet e nënshkruara pak kohë më parë me autoritetet e Republikës: besoj se këto masa do të ndihmojnë për rindërtimin shpirtëror të vendit, duke pasur parasysh rolin pozitiv që luan Kisha në shoqëri. Nga ana ime, ju jap zemër të vijoni shërbimin tuaj, për të realizuar programet që keni hartuar së bashku. Ndërsa ia besoj mbrojtjen tuaj ndërmjetësimi qiellor të Marisë, Nënës së Këshillit të Mirë, ju jap, me kënaqësi, juve, priftërinjëve e rregulltarëve, rregulltarëve dhe të gjithë besimtarëve që i janë besuar kujdesit tuaj baritor, një Bekim të posaçëm Apostolik.

Benedictus PP. XVI

Ipeshkvijtë e Shqiptarisë me Benediktin XVI

Shteti nuk është kombi

Pavarësimi i Kosovës, e sidomos ligji për festat zyrtare të Kosovës, hapën sërish debatin e ashpër për atë nëse Kosova duhet të krijojë një identitetit të ri, i cili, sipas këtyre projektuesve, pa asnjë argument të arsyeshëm, do të duhej të quhej kombi kosovar. Shikuar në gjitha pikëpamjet teorike e historike për kombin, jo që nuk ekziston ideja komb kosovar, por ajo është një ndër shpikjet imagjinare më të marra. Në fakt, ata që trumbetojnë për këtë ide as që kuptojnë në esencë se çfarë është kombi në kuptimin semantik të fjalës.

■ SHKRUAN: Ndue UKAJ

Që në fillimet e krijimit të shtetit shqiptar, e sidomos në vitet e 30-ta, në Shqipëri ekzistonte një debat për atë se çfarë është shteti e çfarë kombi. Krist Maloki, një erudit i pashembullt, në esencë e tij *"Shteti apor Kombi"* tërheq paralelet mes shtetit dhe kombit dhe pohon me argumente të sofistikuar se *"Shteti nuk është kombi"*. Mendimi i Malokit nuk do koment. Ai duhet të lexohet dhe studiohet, sepse ndihmon në mënjanimin e një apori mendimesh të artikuluar mbrapsht për idenë e kombit kosovar.

Derisa po përcillja një sërë tekstesh për "identitetin kosovar", paralelisht lexoja Martin Camajn dhe prozën e tij *"Drangja"*, një rrëfim brilant me simbole të shumta dhe të realizuara me mjeshtëri. Menjëherë mendja më vajti tek biografia e Martininit. Ai i përket qarkut kulturor dhe letrar të Shkodrës, por në ikje nga diktatura, librin e parë me poezi e botoi në Kosovë. Në të vërtetë, përmbledhja me poezi *"Një fyell ndër male"* 1953, shënjon fillimin e kultivimit të letërsisë shqipe në Kosovë, duke mbetur libri i parë letrar i botuar në Kosovë. Mendova më vete, nëse ky argument domethënë diçka për trumbetuesit e identitetit kosovar, pasi që, është pikërisht kultura e shkrimit ajo që është boshti, esenca e një identiteti.

Pavarësimi i Kosovës, e sidomos ligji për festat zyrtare të Kosovës, hapën sërish debatin e ashpër për atë nëse Kosova duhet të krijojë një identitetit të ri, i cili, sipas këtyre projektuesve, pa

asnjë argument të arsyeshëm, do të duhej të quhej kombi kosovar. Shikuar në gjitha pikëpamjet teorike e historike për kombin, jo që nuk ekziston ideja komb kosovar, por ajo është një ndër shpikjet imagjinare më të marra. Në fakt, ata që trumbetojnë për këtë ide as që kuptojnë në esencë se çfarë është kombi në kuptimin semantik të fjalës. Kombi nuk është produkt i teorive abstrakte,

“ Kombi nuk është produkt i teorive abstrakte, i dëshirave të grupeve të vogla, por është një ndjesi që rrjedh ndër shekuj, apo sikur shkruante Krist Maloki kombi *'buron nga fshehtësinat e qindramijra vjetëve që gjallon mbas ligjeve kretjësish të veta'*. Janë këto ligje që e bëjnë atë kretjësish të veçantë, komb. ”

i dëshirave të grupeve të vogla, por është një ndjesi që rrjedh ndër shekuj, apo sikur shkruante Krist Maloki kombi *"buron nga fshehtësinat e qindramijra vjetëve që gjallon mbas ligjeve kretjësish të veta"*. Janë këto ligje që e bëjnë atë kretjësish të veçantë, komb. E, këto ligjësi nuk mund të ndryshohen në rastin e Ko-

sovës. Kemi shembuj të shumtë kur identitetet, kryesisht politike, konfigurohen, por pa cenuar substancën nacionale. Shembull për këtë paraqet globalizmin, e veçanërisht Unionin European. Italianët, francezët apo suedezët nuk ndjehen më pak italianë, francezë a suedezë, sot, edhe pse ata politikisht i përkasin një konfigurimi të ri politik, identitetit politik evropian, i cili ndi-

kjo fare nuk përkon me tendencat naive të disa individëve për identitet kosovar, sepse ai nuk ekziston, nuk ka ekzistuar asnjëherë dhe nuk ka asnjëlloj trashëgimie reale, përpos perceptimeve imagjinare. Çdo tendencë lidhur me këtë çështje qëndron larg realitetit, jo vetëm për arsye etnonacionale specifike, por, mbi të gjitha, për shkak të kulturës, historisë që kanë ekzistuar dhe ekzistojnë edhe sot në plotëni. Së këndejmi, as identiteti politik i Kosovës, ky identitet shtetëror, më të cilin është veshur Kosova, nuk e bën një "kosovar" më pak të ndjehet shqiptar, përkundrazi ai memorien e ka plotësisht shqiptare, është angazhuar të jetën e tij për këtë identitet dhe ai nuk mund të ndryshohet sipas një lëvizjeje të caktuar e për interesa të ngushta.

Shteti kosovar, i cili po merr konturat reale, në mendimin politik karakterizohet si *sui generis*. Vetëm kështu bota demokratike arriti ta pranojë dhe sendërttojë pavarësinë e Kosovës. Nëse në kuptimin politik genka i këtille, atëherë çfarë është ky popull që ndërton këtë shtet në kuptimin kulturor, civilizues, asaj që sot e njohim me emrin identitet. A janë kosovarët *sui generis*, një popull që me shekuj kanë jetuar pa shtet, edhe pa identitet kulturor, etnik e civilizues? Kjo pyetje, në kuptimin praktik dhe teorik tregon për naivitetin e idesë së kombit kosovar. Ai nuk ekziston dhe ka një përgjigje të thjeshtë: shqiptarët e Kosovës kanë identitet të zhvilluar nëpër kohë me ngritje dhe rënie në kuadër të asaj që sot e njohim, pa asnjë dyshim identitet shqiptar. Pretendimet tjera, çfarëdo qofshin për të krijuar identitet

të ri, në kontekstin e shtetit kosovar janë orientime të gabuara në start, për njëmijë e njëqind arsye, të cilat, madje i dinë fare mirë edhe trumbetuesit më të pasionuar të kësaj ideje, por që janë pre e ideve lokaliste dhe inferioritetit kulturor. Kjo ide jo se nuk sjell asnjë impenjim pozitiv në të ardhmen e Kosovës, por vetëm në një barrikadë në rrugën e unifikimit e konsolidimit të kombit shqiptar në sfidat e reja integruese.

Identiteti si koncept nuk është aspak i lehtë për t'u përkufizuar, përkundrazi si term polisemantik le shumë variante të kuptimit dhe së këndejmi të interpretimit. Për kategori të ndryshme të njeriut dhe shoqërisë, identiteti ka kuptime dhe shpjegime të ndryshme. Prandaj edhe sot brenda dijeve humane diskutohet për shumëllojshmëri identitetesh. Mirëpo, kur diskutohet për identitetin etnonacional, çështja gjithmonë qëndron më specifike. Identiteti, duke qenë koncept kompleks dhe me interpretime të shumta, le gjithashtu shtigje të ndryshme të fokusimit dhe interpretimit. Por, mbi të gjitha kur diskutohet për identitetin, dijetarët e ndryshëm vënë në pah dy kategori esenciale, dallimin mes *identitetit kolektiv* dhe atij *individual*. Ky dallim ka nuancat e dallueshme dhe vetëpërkufizimit, të cilat mund të variojnë me derivate të shumta e të natyrshme. Përdorimi *identiteti individual* nuk i nënshtrohet ndonjë kodit më të gjerë kolektiv a shoqëror, edhe pse gjithmonë ndikohet, ai mund të bëhet duke u formësuar, ndryshuar, ndërkaj, përkundër këtij qëndron *identiteti kolektiv*, i cili bazohet në një sistem më (vijon në f. 19)

Krezmimi – rritje dhe rilindje në Shpirtin Shenjt

Kisha në mësimet dhe predikimet e veta gjithmonë ka mësuar dhe besuar se Jezhu Krishti i ka themeluar shtatë sakramentet. Njëkohësisht Ajo na mëson se sakramentet janë mjetet e shëlbimit, veprimi i vetë Jezhu Krishtit në Kishë, nëpër Shpirtin Shenjt, jeta jonë fetare, bashkimi me Zotin. Pasi para disa javëve Kisha ka kremtuar festën e Rrëshajëve si dhe në shumë bashkësi famullitare janë përgatitur të rinjtë dhe të rejat për pranimin e Shpirtit Shenjt nëpërmjet sakrametit të Krezmimit, në këtë elaborim dëshirojmë t'ju ofrojmë një mësim të Kishës pikërisht mbi këtë sakrament.

■ SHKRUAN:
Don Anton UKAJ

Koncili II i Vatikanit na ka paraqitur Kishën para se gjithash si një bashkësi, popull i Zotit, në të cilën të gjithë pranojnë Shpirtin Shenjt si dhe të gjithë kanë përgjegjësi dëshnim.

Përballë këtij vetëdijësimi, çka domethënë për besimtarin të krezmohet apo të përforcohet? Pse Kisha e përforcon sakramentin e Pagëzimit? Me pranimin e sakrametit të Pagëzimit, të pagëzuarit i është bërë thirrje të vetëdijësohet personalisht mbi atë se çfarë do të thitë të jesh i krishterë dhe mbi angazhimet që duhet jetuar. Cila është domethënia e sakramentit të Krezmimit? Çka i shton sakramenti i Krezmimit sakramentit të Krezmimit?

Shën Tomë Akuini përgjigjet kështu: "Pagëzimi është lindja, ndërsa Krezmimi është rritja". Krezmimi është sakramenti i dëshmisë personale; është sakramenti i përforcimit, i guximit; është sakramenti i Shpirtit Shenjt, i ringjalljes së re; është sakramenti i bashkimit me Kishën. Prania e ipeshkvit apo e delegatit të tij në këtë sakrament, shpreh bashkimin e të gjithë të krishterëve, për të cilët ipeshkvi është lidhje dhe garanci.

Krezmimi është sakramenti që dhuron plotësimin e Shpirtit Shenjt, i cili prodhon në jetën e atyre që e pranojnë: dashurinë, gëzimin, paqen, duresën, mirësinë, bamirësinë, besnikërinë, butësinë, përvujtërinë...

Të gjitha sakramentet na dhurojnë Shpirtin Shenjt dhe

çdo sakrament e ka prejardhjen nga tri vetjet hyjnore; çdo sakrament na dhuron jetën, faljen dhe Shpirtin. Kjo nuk sjell pengesë që një sakrament të jetë i 'posaçëm' në dhuratën e jetës, të faljes dhe të Shpirtit. Prandaj, çdo pagëzim është hyrje në Shpirt, por krezmimi dhuron dhuratën e plotë të Shpirtit Shenjt.

Kush është Shpirti Shenjt?

Shpirti Shenjt është vetja e tretë hyjnore e së shenjtueshmes Trini. Shpirti Shenjt është Zot, është një person jo me fytyrë të dukshme. Jezusi Shpirtin Shenjt e krahason me frymën: "Era frynë në drejtim që do; ia dëgjon ushtimën e nuk di nga vjen e kah shkon" (Gjn 3, 8). Shpirti është

Shpirti i Zotit është fuqi dhe dashuri gjithëpërfshirëse. Shpirti i Zotit është fryma e vrullshme që frynte mbi ujërat në ditën e parë të krijimit; është fryma që zbriti mbi virgjëren Mari në ditën e parë të shëlbimit: "Shpirti Shenjt do të zbris në ty e fuqia e Hyjit të tejtejtartë do të të mbulojë me hijen e vetë" (Lk 1, 35).

Shpirti i Zotit është fuqi dashurie, sepse vetë Zoti është dashuri. Në librin e Veprave të Apostujve lexojmë kështu: "Hyji Jezusin prej Nazaretit e shpuroi me Shpirtin Shenjt e me pushet; Atë që e përshkoi vendin duke bërë mirë e duke shëruar të gjithë ata që kishin rënë nën pushtetin e djallit, sepse Hyji ishte me Të" (Vap 10, 38). Jezusi ia komunikon

zemra besimtare në Zotin dhe të dashura ndaj të tjerëve.

Kështu lexojmë në librin e Izaisë profet: "Unë do t'ju japë një zemër të re, një shpirt të ri do ta fus në ju, do ta nxjerr nga mishi juaj zemrën e gurtë e do t'ju jap një zemër mishi. Shpirtin tim do ta fus në ju e do të bëj që të ecni urdhërimet e mia e t'i zbatoni e t'i vini në veprim gjyqet e mia" (Ez 36, 26-28). Ky ishte premtimi i Atit që realizohet saktësisht ditën e Rrëshajëve.

Ja çka shkruajnë Veprat e Apostujve: "Kur erdhi dita e Rrëshajëve, të gjithë ishin së bashku në të njëjtin vend. Dhe, ja, papritmas, u ndie një ushtimë nga qielli si shungullimë e erës së fortë dhe e mbushi të gjithë shtëpinë, ku ata

Shpirti Shenjt i shndriste të shprehshin" (Vap 2, 1-4).

Shpirti Shenjt, i cili është dashuri, bashkon njerëzit në diversitetin e tyre, në ndryshueshmërinë e gjuhëve, të kulturave dhe të vendeve. Kisha është universale, katolike – e gjithmbarshme: në të çdo kombësi është sikurse në shtëpinë e vet dhe e dëgjon gjuhën e vet. Fuqia e Shpirtit Shenjt i bën të krishterët dëshmitarë të bindur dhe të sigurt. Këtë e kish-të thënë edhe Jezusi: "Nuk do të jeni ju që do të flisni, por Shpirti i Atit tuaj do të flasë nëpërmjet jush" (Mt 10, 20); "E Shpirti Shenjt – Mbrojtës do t'ju mësojë të gjitha dhe do t'ju përkujtojë gjithëcka unë ju thashë" (Gjn 14, 26).

Shpirti Shenjt është premtimi i Atit dhe i Birit, dhuratë e Atit dhe e Birit. Jezusi kishte thënë: "Edhe unë do t'i lutem Atit dhe Ai do t'ju japë një Mbrojtës tjetër, që të jetë me ju përgjithmonë: Shpirtin e së Vërtetës, që bota s'mund ta marrë, sepse nuk e sheh as nuk e njeh. Ju e njihni sepse Ai banon me ju e është në ju" (Gjn 14, 16-17).

Përforcimi është një akt eklezial

Sakramenti as një herë nuk mund të jetë një përsëritje private: është një akt eklezial, që do të thotë i bashkësisë universale. Përforcimi është ai sakrament i atyre Rrëshajëve që i nxori apostujt nga ajo errësirë dhe nga ajo mbyllje për t'i bërë dëshmitarë në mesin e shumë njerëzve të gjitha kombësive.

Përforcimi është një gjest i Jezusit, i cili përsëritet në Kishë për të mirën e botës. Sakramentet nuk janë para se gjithash de-

“ Krezmimi është sakramenti i dëshmisë personale; është sakramenti i përforcimit, i guximit; është sakramenti i Shpirtit Shenjt, i ringjalljes së re; është sakramenti i bashkimit me Kishën. Prania e ipeshkvit apo e delegatit të tij në këtë sakrament, shpreh bashkimin e të gjithë të krishterëve, për të cilët ipeshkvi është lidhje dhe garanci. ”

fryma që flet. Sikurse fryma ashtu edhe simbolet e tjera të Shpirtit: uji, zjarri, ajri, fryma... nuk sjellin as një figurë (fytyrë) por paraqesin apo paraqytrojnë një prani të gjithmbarshme.

këtë fuqi dashurie pandërprerë dhe pa pushuar të gjithë popullit: "Do ta kini fuqinë e Shpirtit Shenjt" (Vap 1, 8). Dhe Shpirti do të prodhojë në të gjithë një vërsim karizmas dhe do të krijojë

ishin. Atyre atëherë iu dukën gjuhë, si të ishin prej zjarri. Këto u ndanë e zunë vend një nga një mbi secilin prej tyre. Të gjithë u mbushën me Shpirtin Shenjt dhe filluan të flasin në gjuhë të ndryshme, ashtu si

Imzot Dodë Gjergji duke ndarë sakramentin e krezmimit në Velezhë

votshmëri personale por janë evenimente të historisë së shëlbimit për popullin e Zotit dhe për mbarë njerëzimin. Të gjitha sakramentet celebrjnë ndodhinë pasqyrore të Jezusit Shpëtimtar që ka lindur në botë si një diell që nuk perëndon kurrë dhe është i gjallë përbrenda Kishës së Tij.

Duke e celebruar Përforcimin, Kisha dëshmon të jetë një krijesë e re dhe gjithmonë e rinovuar, dëshmon të jetë një bashkësi e njerëzve të ri për ta ndërtuar një botë të re.

Kisha e Rrëshajëve dhe e Përforcimit është populli mbi të cilin ka zbritur Shpirti Shenjt për ta veshur atë përjetësisht me funksionin meshtarak dhe profetik: për ta shpallur Lajmin e gëzueshëm. Lajmin që Zoti i do të gjithë njerëzit dhe që kjo dashuri është një person, Shpirti Shenjt i cili vepron pandërprerë në botë, për shpëtimin e gjithë njerëzimit. Bashkësi e përforcuar apo e krezmuar, pranon misionin

që t'i ndihmojë njerëzit ta rinjohin praninë e Shpirtit Shenjt që vepron në brendësinë e tyre dhe në botën mbarë.

Hiri i përforcimit është hiri i Kishës që ka për qëllim ta ndihmojë misionin e vet në botë. Përkishtë për këtë arsye Rrëshajët janë lindja e Kishës në të qenët e saj misionare. Përmes sakramentit të Krezmimit Kisha është mbushur me Shpirtin Shenjt, dhe të pagëzuarit dërgohen në botë për ta ndihmuar shenjtërimin e të gjithë njerëzve në mënyrë që "Hyji të jetë gjithëkudo në të gjithë" (1 Kor 15, 28).

Tekstet e Besëlidhjes së Re na prezantojnë Pagëzimin dhe Krezmimin si dy sakramente të ndara, por në të njëjtën kohë të lidhura mes vete. Në Veprat e Apostujve lexojmë kështu: "Kur i dëgjuan këto fjalë, u tronditën në zemër dhe i thanë Pjetrit dhe apostujve të tjerë: Çfarë duhet të bëjmë ne, o vëllezër?" Pjetri u dha përgjigje: "Kthehuni dhe secili prej jush le të pagëzohet në emër të Jezus Krishtit që t'ju falen mëkatet e atëherë do të merrni dhuratë – Shpirtin Shenjt" (Vap 2, 37-38). Ndërsa Shën Pali shkruan në letrën e Titit: "Edhe ne dikur ishim të pamend, të padëgjueshëm; endeshim larg së vërtetës, robër të dëshirave dhe të prirjeve të ndryshme; kemi

jetuar, në të këqija dhe në smirë, të denjë për të qenë të përbuzur; kemi urryer njëri tjetrin. Por, kur u dëftua mirësia e Hyjit, Shëlbuesit tonë, dhe dashuria e Tij ndajë njerëzve. Ai na shëlbtoi, jo në sja të veprave tona që ne i bëmë në drejtësi, por në sja të mëshirës së vet: me anë të larjes së rilindjes dhe të ripërtrirjes që jep Shpirti Shenjt, të cilin me begati e ndikoi në ne nëpër Jezu Krishtin, Shëlbuesin tonë, që, të shfajësuar me anë të hirit të Tij të jemi, në sja të shpresës, trashëgimtar të jetës së pasosur" (Tit 3, 3-7).

Krezmimi – mbushje me Shpirtin Shenjt

Rrëshajët dhe Përforcimi janë lyerja apo shugurimi i Kishës dhe lyerja e të krezmuarve për veprim të Shpirtit Shenjt, për jetën e tyre publike si kumtes të Lajmit të gëzueshëm. Me krezmim bëhemi plotësisht të krishterë, bëhemi pjesëmarrës të shugurimit të Jezu Krishtit për ta vazhduar misionin e Tij. Me krezmim bëhemi pjesëmarrës, mbushemi me Jezusin dhe me Shpirtin e Tij sa që në një mënyrë bëhemi edhe ne 'Zot' në

saj: "Pjesëmarrës të natyrës së Tij Hyjnore" (1Pjt 1, 4).

Kështu bëhemi ata që duhet ta mbushim botën mbarë me erë të këndshme: "Faleminderit Hyjit, i cili na nderon përherë me fitore në sja të Krishtit dhe përmes nesh shpërndan në çdo vend erën e këndshme të dijes së vetë. E njëmend, ne jemi për Hyjin era e këndshme e Krishtit, për ata që shëlbohen e për ata që dënohen" (2Kor 2, 14-15).

Me pagëzim hyjmë dhe bëhemi pjesë e familjes së madhe që është Kisha, kalojmë nga vdekja në jetë, bëhemi të gjallë, fillon ringjallja jonë.

Me Përforcim Shpirti Shenjt na bën gjallëruar, shpërndarës të jetës. Me fjalë të tjera, Pagëzimi na bën të lindemi nga Zoti, na bën bij të Zotit në Jezu Krishtin; ndërsa Krezmimi, me dëshminë dhe shpërndarjen e kësaj jete që është në ne, na bën prindër shpirtërorë në shembullin e Marisë, nënës së Kishës.

Me Pagëzim bëhemi 'nxënë', bëhemi 'Kishë' e cila e dëgjon Fjalën e Zotit, e mediton në zemrën e vet për ta vënë në praktikë; ndërsa me Krezmim

bëhemi 'profetë', bëhemi 'Kishë' e cila flet, e cila e shpall Jezusin, e cila mëson, e cila arrin tek të gjithë pa dallim gjuhe, kombësie apo religjioni për të mësuar dhe dëshmuar se Jezusi është Zot dhe Shëlbues i të gjithë njerëzve.

Në sa të pagëzuar, Kisha për ne është një familje, një shtëpi, ku jemi të shërbyer, të ushqyer, të dashur, të pranuar, të ngushëlluar, të pastruar, të udhëzuar...! Ndërsa në sa të krezmuar, Kisha bëhet për ne një fushë veprimi, një marrje përgjegjësie: një bashkësi, të cilën duhet animuar, duhet ruajtur, duhet rritur, duhet aktivizuar, duhet dëshmuar... secili sipas mundësive dhe karizmave të veta.

Shpirti Shenjt na bën anëtarë aktivë dhe përgjegjës të jetës dhe të misionit të Kishës, si dhe të ndërtimit të një shoqërie më të drejtë dhe më vëllazërore.

Me Pagëzim "jemi veshur në Krishtin" (Gal 3, 27) që Ai të jetojë në ne. Me krezmim jemi bërë të aftë ta rrezatojmë Jezu Krishtin, sikurse shenjtërit, nga të cilët dilte fuqia e Shpirtit Shenjt që u bënte mirë të gjithëve.

Etërit e Kishës

Taciani

■ SHKRUAN:

Don Marjan DEMAJ

Taciani ishte mik dhe nxënës i Justin, i cili u lind në Siri rreth vitit 120. Për vete thoshte se kishte provuar të kyçej në besime të ndryshme, por në të nuke kishte gjetur kuptimin e jetës. Rastësisht i bie në dorë Shkrimi i Shenjtë, dhe, duke e lexuar, e kupton se aty qëndron e vërteta dhe jeta. Pas një kohe dhe një përgatitjeje të mirë shpirtërore shtegton në Romë dhe aty pranor krishterimin nga Justin. Taciani kthehet në vendlindje rreth vitit 172. Pateqësisht mashtrohet dhe largohet nga Kisha, duke u futur në një sekt e cila quhej enkratizmi. Rreptësia e këtij sekti shkoi aq larg sa që e ndalonte martesën, përdorimin e disa ushqimeve, përdorimin e çdo llojit të mishit.

Prej shumë veprave të tija, janë ruajtur vetëm dy:

- a) *Oratio ad Graecos* (Pros Helenas) dhe
- b) *Diatessaron*.

Vepra e parë është apologji,

e shkruar pas vdekjes së Justin dhe para largimit të tij nga Kisha Katolike. Ai këtu e arsyeton kalimin në fenë e krishterë. Pjesa tjetër ka të bëjë me sulmin që i bën kulturës greke dhe filozofisë së saj, të cilat, sipas mendimit të tij, janë burim i jetës së shfrenuar dhe të pamoralshme. Në anën tjetër Taciani thotë se *shkëlqen lartësia e krishterimit, të fesë dhe moralit të tij, që janë më të vjetër se paganizmi, religjioni dhe filozofia e tij, sepse Moisiu ka jetuar para Homerit dhe ligjëvënësve grekë*. Në këtë libër behet fjalë për një polemikë mjaft të ashpër.

Diatessaron është harmonia ungjillore e përbërë prej katër Ungjijve. *Diatessaron* deri në shekullin e pestë ishte libër zyrtar. Por më vonë Teodoret i ishte aq i ashpër ndaj këtij libri, sa që jep urdhër të digjet dhe të hiqet prej përdorimit. Taciani i përmbahet mendimit se *Logos* (Fjala) ishte në Zotin "in potentia" nga fillimi;

pra, në qoftë se në Zotin është "dynamis Logou" (fuqia e fjalës) nga fillimi, atëherë ekzistenca e tij nuk ka pasur fillim (Oratio 5). Lindjen e Logosit Taciani e krahason me pishën nga e cila ndizet drita.

Ndërsa antropologjia e tij u jep shkas njerëzve që Tacianin ta quajnë gnostik, por kjo nuk është e drejtë. Tek Taciani më e vlefshmeja është kjo: *Zoti krijoi botën, ndërsa Logosi, i cili është që nga fillimi një me Zotin, organizon botën*. Ky nuk thotë sikurse gnostikët se demiuergu krijoi botën, demiuergu nuk është Zot. Prandaj Taciani s'ka të bëjë asgjë me gnostikët.

Shpirti i njeriut (psyhé), sipas Tacianit, nuk është i pavdekshëm, por mund të vdesë. Ai vdes dhe zhduset bashkë me trupin, por më vonë ngjallet në jetën e pasur (jeta në pavdekësi). Ai njeri që nuk e ka njohur të vërtetën, kjo do të thotë se nuk e ka pasur shpirtin më të lartë, i cili është në përngjasimin e Zotit, ajo vdekje do të jetë dënim i

përrjeshëm. Në qoftë se e ka shpirtin më të lartë (pneuma) ai nuk vdes. Megjithatë shpirti nga pak asgjësohet, ai do të ngjallet për jetën e pasur (Oratio, 15).

Për këtë arsye, shpirti i Zotit nuk është në të gjithë njerëzit, por ka zbritur në disa prej tyre, të cilët bëjnë jetë të drejtë dhe të mirë dhe është bashkuar me shpirtin e tyre, kështu nëpërmes profetëve ua lajmërojnë të tjerëve gjëra të fshehta (Oratio, 13). Shpirti, i cili është i bashkuar me shpirtin e Zotit, ka krahë dhe mund të fluturojë... Më vonë Taciani thotë se shpirti, i cili zhytet në mëkate, ai shpirt i humb krahët dhe nuk mund të fluturojë kah Zoti, por mbetet i dënuar. Për Tacianin parajsa ishte diku mbi ne, dhe ishte më e mirë se toka në të cilën gjendemi ne.

Taciani vërtet ishte kundër helenizmit, por nuk ishte i mprehtë dhe i qartë si mësuesi i tij, Justin. Taciani sillet prej gabimit në gabim dhe prapë mbe-

Ikonë e Tacianit

tet tek mësimet e para, pra të gabuara. Rreth mësimëve që i bën ai, mbetet shumëçka e dyshimtë dhe e pakuptueshme.

Teofili i Aleksandrisë

Teofili u lind në Siri, në një vend në mes të Eufratit dhe Tigrisit, siç thoshte edhe vetë, nga prindërit paganë. Euzebi thoshte se ishte ipeshkvi i gjatshëm i Antiokisë. Ky dallohet plotësisht nga Taciani, sepse mësimet e Teofilit janë helenistike. Edhe ky thotë se u kthye në krishterim duke lexuar Shkrimin e Shenjtë. Për sa u përket shkrimeve të Teofilit, ai ka një stil të natyreshëm, shumë të bukur dhe të lehtë.

Veprat

Euzebi dhe Jeronimi thonë se Teofili ka shkruar shumë vepra, ndër të është edhe ajo kundër Marcionit (me këtë veper shërbehen edhe Tertuliani dhe Ire-

neu); shkroi *Hermogenin*, veprë e cila i shërben edhe Tertulianit për veprën e tij *Adversus Hermogenum*; si dhe disa komente.

Teofilit i janë ruajtur tri vepra:

Ad Antolicum (apologji në tri vëllime, të cilat janë të kryera rreth vitit 180). Antoliku ishte një intelektual pagan, i edukuar në frymën helenistike, ndoshta ishte qeveritar dhe shok i Teofilit.

Në pjesën e parë Teofili përgjigjet në pyetjet e Antolikut mbi natyrën dhe njohurinë e Zotit, duke thënë se *Zotin nuk mund ta shohim me sy fizikë, por me sy të fesë, me sy të shpirtit. Për ta njohur dhe për ta parë Zotin kërkohet pastërtia e shpirtit. Në*

Zotin do ta njohim plotësisht në të ngjallurit e trupit. Në fund fletë për padrejtësitë, të cilat u bëhen të krishterëve nga paganët.

Në pjesën e dytë po ashtu përgjigjet në pyetje tjera të shokut të vet. Teofili kritikon mitologjinë pagane dhe gabimet në të cilat kanë rënë shkrimtarët dhe filozofët paganë. Këtu Teofili mundohet ta shtjellojë Shkrimin e Shenjtë: Zanafillën – mëkatin e Adamit dhe historinë e njerëzve të parë e deri tek kulla e Babelit, tek ai moment kur Zoti i përzien gjuhët (kapitulli 33).

Kështu përgjigjet edhe në pjesën e tretë. Flet mbi zanafillën e krishterimit dhe mbi librat e shenjtë të tij. Në fund, e bën

një kronologji në të cilën argumenton lashtësinë e Moisiut dhe të profetëve karshi shkrimtarëve dhe filozofëve paganë, të cilët nuk i çmon as ata as mësimet e tyre, duke i konsideruar si të gabuara.

Nga fillimi i botës e deri tek Mark Aureli numëron 5695 vite. Krishti, thotë, lindi në vitin 5500 nga fillimi i botës. Moisiu shkruan rreth një mijë vite para luftës së Trojës.

Mësimet

Teofili ishte shkrimtari i parë i Kishës, i cili e përdori fjalën *Trias* (Trini), që do të thotë se me një emër emërtor Atin, Birin dhe Shpirtin Shenjtë.

Antropologjia e Teofilit. Teofili mëson se *njeriu është i krijuar për lumturinë dhe për të qenë i lumtur. Njeriu është i krijuar si genie e mesme: as i vdekshëm as i pa vdekshëm, por i aftë për një jetë të gjatë në jetë të drejtë dhe të mirë. Njeriu është i aftë të zgjedhë jetën apo vdekjen. Adami ishte si fëmijë: iu mundësua të përsosej, por ai e përqafoi mëkatin. Mendimet e Teofilit në fund përputhen me ato të Tacianit. Teofili thotë se njeriu i parë ishte fëmijë i paarsyeshëm, ndërsa Taciani thotë se kjo është naënie e një qenieje qiellore.*

Teofili fillon traditën, të cilën do ta ndjekin Ireneu, Klementi i Aleksandrisë, Tertuliani etj.

Aleksandria. Pikturë antike

(Ar)miqtë e jetës martesore dhe familjare

Mund të themi, se, të gjithë pak a shumë, jemi dëshmitarë apo jemi duke e ndjerë disi në bazë të asaj që po shohim, po dëgjojmë apo edhe vetë po e përjetojmë, që jeta konkrete e çifteve martesore dhe familjeve shqiptare në rrethana të ndryshme, ka nevojë të madhe për një thellim të marrëdhënieve, për një rishqyrtim e përmirësim, ndoshta edhe për një ndryshim rrënjësor të tyre. Vetë dëshirat, pritshmëria dhe shqetësimet e çifteve/familjeve, të shprehura nganjëherë vetëm në një rreth të ngushtë, tregojnë se po e kërkojnë një jetë më cilësore. Dhe me të drejtë. Në fakt, prej cilësisë së jetës që çon një çift bashkëshortor, individët veç e veç, po edhe një familje, varet edhe ajo se sa e kënaqur dhe e lumtur do të jetë një shoqëri në përgjithësi. Këtu po i sjellim disa mendime të psikoterapistit të njohur kroat Pavao Brajsa, përvoja shumëvjeçare e të cilit mund të shërbejë si këshill dhe nxitje e çmueshme për një jetë të shëndoshë bashkëshortore dhe familjare.

■ SHKRUAN:
P. Shtjefen Dodes SJ

Ankimi – kritika

Hapi i parë i një ndryshimi të njëmendtë martesor, fillon të vetë çifti bashkëshortor dhe në marrëdhënien në mes tyre. Për ta bërë martesën më cilësore, më humane, më të kënaqshme dhe më të lumtur, dhe, në këtë mënyrë, për ta parandaluar nevojën e ndarjes martesore, duhet që në martesë ta ndryshosh komunikimin tënd ndaj vetvetes, ndaj partnerit bashkëshortor dhe ndaj vetë komunikimit, ndaj marrëdhënies e raportit bashkëshortor. Ta ndryshosh vetveten, ta ndryshosh partnerin bashkëshortor dhe martesën, është e pamundur. Së paku jo drejtpërdrejt. Mirëpo, ta ndryshosh komunikimin/raportin tënd ndaj vetes, ndaj partnerit bashkëshortor dhe martesës, është madje e mundur dhe e zbatueshme.

Ja një rast që e tregon Brajsa nga jeta bashkëshortore, të cilin e kishte dëgjuar nga një çift martesor. Tregimi gjithmonë zhvillohet po me të njëjtën recetë, që tashmë mund ta parashikojmë: "Jetojmë qetë, (tregon bashkëshortja) secili në botën e vet me mendimet e veta. Nuk i ndajmë ato njëri me tjetrin apo këtë e bëj vetëm unë... ai kryesisht hesht, duket i kënaqur, i punësuar, pakëz i pakapshëm... Kështu zgjat një kohë të shkurtër, atëherë fuqia, trimëria, sakrifikimi dhe heshtimi im përnjëherë humbin e atëherë nis llava e madhe, e nxehtë, e pandalshme prej meje dhe rrjedh, rrjedh, vërshimi të gjitha i fundos... Ai hesht, nuk përzihet, nuk përgjigjet në pyetje, e kthen shpinën, nganjëherë shfren... unë e lus që mos të ma kthejë shpinën, që mos të ikën pa e mbaruar fjalën, që mos të më lër të vetme me këtë baticë në fytyrë, që së paku njerëzishëm t'i dëgjojë ndjenjat e partnerit... ai këtë nuk mundet... Zgjat disa ditë, e atëherë unë sërish tërhiqem, e përmbaj urinë time për butësi, për dashuri, pajtohem se jam vetëm..."

Të punuarit në komunikimin martesor është veprim për një kulturë më të mirë komunikimesh dhe marrëdhëniesh në martesë, për një dialog më të mirë dhe më cilësor martesor, me të cilin partnerëve bashkëshortorë u është dhënë një shans

që ta kuptojnë se ndërprerja e komunikimit nuk është e domosdoshme. Komunikimi i mirë ia mundëson çiftit martesor që ta marrë mbi vete tërë barrën e jetës martesore. Për këtë punë u duhet një "makinë" e vetme e që është komunikimi bashkëshortor, ose edhe më mirë, dialogu bashkëshortor. Nuk është vështirë të arrihet ky dialog, mirëpo duhet ta përdorësh si duhet. Shumë partnerë bashkëshortorë e përdorin në vend të gabueshëm dhe në mënyrë të gabueshme.

John Gottman, kërkimtar i njohur i problematikës bashkëshortore, vë në dukje katër armiq të kryesorë të çdo martesë. Ata janë kritika e ndërsjellë i partnerëve bashkëshortorë, mospërfillja (përbuzja) e tyre e ndërsjellë, mbrojtja ngërçe dhe tërheqja nga njëri nga ankimet në kritikë,

John Gottman, kërkimtar i njohur i problematikës bashkëshortore, vë në dukje katër armiq të kryesorë të çdo martesë. Ata janë kritika e ndërsjellë i partnerëve bashkëshortorë, mospërfillja (përbuzja) e tyre e ndërsjellë, mbrojtja ngërçe dhe tërheqja në vetvete.

heqja në vetvete.

Në martesë duhet të dallohet paraqitja e vështirësive dhe kritikizmi. Ta shprehësh nervozizmin dhe kundërshtimin, vështirësitë tua, rrallë herë është gjë e këndshme, mirëpo e forcon martesën në një rrugë me kahe më të gjatë, e kundërta ndodh me shtyrjen (shtypjen) e tyre. Problemi lind kur fillohet t'i hedhet partnerit dhe të kritikohet jo një sjellje e tij e caktuar, por personaliteti

i tij. Atëherë kjo është kritikë, hedhje, sulm, fajësim personal. Të paraqiturit e vështirësive fillon me fjalën "unë", ndërsa kritika me fjalën "ti". Më vështirë është ta pranosh kritikën se sa t'i dëgjosh vështirësitë e dikujt. Kritika nxit reaksion mbrojtës. Sulmi në personalitetin e partnerit bashkëshortor, gjykimi i tij i drejtpërdrejtë, "duhesh ta bësh këtë dhe këtë" dhe ta çosh gishtin tregues, e ofendojnë dhe e lëndojnë partnerin bashkëshortor. Ankimi është shprehje specifike e zemërimit, mërzi, brengosjes personale. Kritika është më pak specifike, më përgjithësuese dhe përmban hedhje parimore. Ankimi është i drejtuar në një veprim të caktuar të partnerit, ndërsa kritika në personalitetin e tij. Kalimi nga ankimi në kritikë

në frontet e tyre mbrojtëse dhe nga aty kthejnë goditjet. Martesa shndërrohet në një fushë beteje.

Pasoja e kësaj është tërheqja e dyanshme, mbyllja në vetë, hesh-tja zemërgurë, distanca e thartë, mungesa e çdo reagimi në sulm, përgjigjja koprace, ndërrimi i temës.

Gjithë kjo bëhet e padurueshme dhe shpesh herë mbaron me ndarje, që në të vërtetë vetëm se e ndryshon formën e jashtme të vazhdimit "të ferrit martesor", tani nën rrethana tjera dhe nën reflektorët e publikut në gjyq, në polici, në qendra për punë sociale dhe fqinjësi. Është e nevojshme që sa më herët të njihet lajmërimi i "armiqve" të përmendur të martesës dhe një nga një të hiqen në mënyrë që të ruhet monogamia cilësore, e cila gjithnjë e më shumë tërheq vëmendjen e shkencës bashkëkohore mbi martesën.

Pesimizmi dhe optimizmi bashkëshortor (martesor-familjar)

Cherie Carter-Scott i përshkruan pesimizistët si negholistë (prej fjalës "nego-negare" – mohoj) të cilët janë të varur prej qëndrimeve dhe mendimeve negative, të cilët vetë i vendosin vetes kufizime të lumturisë, gëzimit dhe plotësimi të tyre. Individë të tillë, ndonëse të suksesshëm, megjithatë janë të pakënaqur, sepse kërkojnë tepër. Konsiderohen të paafat për angazhime më të mëdha dhe rezultate më të mira, vetveten e ndëshkojnë, gjithkund shohin gjëra negative dhe gabime, gjithçka paraprakisht i zhvlefësojnë. Nuk shpresojnë në asgjë dhe të gjitha sendet i konsiderojnë të pandryshueshme. Janë lajmëtarë të fatkeqësisë dhe profetë të bjerrjes. Analogjikisht me këtë përshkrim, do të mund të flisim për negholizmin dhe pesimizmin martesor që e kërcënon çdo martesë dhe shpie më parë ose më vonë kah ndarja (divorci).

Negholistët dhe pesimizistët bashkëshortorë, shohin te vetja dhe partneri martesor ekskluzivitetin vetëm gabimet, vetëm gjërat negative e potezat e këqij, hapat e gabuar e sjelljen jo të saktë. Të gjithat i shpjegojnë/interpretojnë negativisht dhe i vlerësojnë si të këqija. Nuk vërejnë asgjë të mirë, të dëshirueshme dhe të bukur, tërheqëse dhe të kënaqshme.

Martesa u shndërrohet në përditshmëri të zymtë të sjelljeve dhe reageimeve vazhdimisht të njëjta dhe të pritura. Në një martesë të tillë gjallohet (mbetet gjallë disi), por nuk jetohej, më shumë qahet se gëzohet. Në kesi lloj martesë njeriu vështirë mund të qëndrojë. Shumë partnerë bashkëshortorë shohin dalje nga kjo vetëm me anë të ndarjes (divorci).

Psikoterapistët tregojnë për eksperiencat e tyre duke vënë në dukje se njohin një numër të madh çiftesh martesore, për të cilët ndarja dhe eventualisht vënia e kurorës së re nuk ka qenë zgjidhja e pritur (shpresuar) as dalje nga situata e mundimshme martesore, por vetëm dhe ekskluzivisht "hyrje" e sërishme në një variante të vogël, por jo thelbësisht të ndryshuar të së njëjtës martesë të pasuksesshme (të mëparshme).

Kjo nuk u ndodh euholistëve dhe optimistëve martesorë. Ata te vetja dhe partneri bashkëshortor zbulojnë gjithmonë edhe anë të mira, gjëra pozitive, hapa të mirëfilltë dhe sjellje të dëshirueshme. Provojnë që gjithçka ta interpretojnë edhe nga ana pozitive. Ushqehen me nxitje pozitive dhe jo vetëm me hedhje negative. Dyanshmërisht kultivojnë pozitiven për ta parandaluar vërshimin e negatives. Një qëndrim i tillë i partnerëve bashkëshortorë është preventiva më e mirë e ndarjes së mundshme.

Ta kujtojmë rënien paramartesorë në dashuri dhe fazën fillestare të dashurisë martesore. Atëherë për të gjitha problemet tona kemi gjetur gjithmonë zgjidhje pozitive, vlerësime dhe shpjegime të marra para sysh për të dyja anët. Njëri-tjetrin e kemi drejtuar kah pozitivja dhe nuk e kemi shtyrë në negativen. T'i ripërtërijmë kujtimet në këto teknika tona martesore doherësh aq të suksesshme të zgjidhjes së problemeve të përditshme, këshilloj Brajsa. I dimë, por i kemi harruar. Të vetëdijesohemi për to dhe të fillojmë t'i zbatojmë.

Askush s'do të na e ruajë martesën në qoftë se ne vetë nuk do ta ruajmë më mençurisht. Të kthehemi së bashku në ditët e para të martesës sonë dhe së bashku këtu t'i kërkojmë zgjidhjet tona dhe vetëm tonat të suksesshme, problemet tona dhe vetëm tonat martesore!

Muaji maj – kushtuar Marisë Virgjër, Nënës së Jezu Krishtit

Virgjëra Mari – a

Litanitë Lauterane e dera përmes së cilës bi nga shekulli i tetë ku dhe e lumtur qiellore. reliefë të Marisë. Për:

■ SHKRUAN:
Don Marjan MARKU

Në muajin maj gjithçka lulëzon, por në mënyrë të posaçme lulëzojnë trëndafilat dhe për këtë arsye në Litanitë Lauterane Maria quhet “rosa mystica” (trëndafil i fshehtësisë). Trëndafili i cili me erën e vet i mahnit njerëzit, është shembull i dashurisë, i cili na mbush me erë të mrekullueshme. Në kohën e antikës bënin kurora të trëndafilave dhe atë e vënin në krye, jo vetëm për shkak të bukurisë, por edhe për shkak të medicinës, sepse mendonin se trëndafilat freskojnë dhe e forcojnë trurin e njeriut. Në Mesjetë Maria përherë është krahasuar me trëndafilin pa ferra, sepse është menduar se në qiell trëndafilat janë pa ferra.

Nga kjo traditë, në Itali nga shekullin e 19 ka filluar dhe kremtimi i muajit maj si muaj i Zonjës së Bekuar dhe kjo traditë është zgjeruar edhe në mbarë kishën katolike. Në këtë muaj në mënyrë të posaçme këndohen këngë të përsëritshme dhe lutje për Marinë, por gjithashtu luten edhe litanitë Lauterane dhe ndahet bekimi me të shenjtërueshmin sakrament.

Litanitë Lauterane e quajnë Marinë edhe dera apo porta e qiellit. Maria është dera përmes së cilës biri i Hyjit erdhi në botë. Shëmbëlltyra e derës së qiellit rrjedh nga shekulli i tetë ku në një këngë quhet “felix caeli porta” si një derë e gëzueshme dhe e lumtur qiellore. Dhe nga kjo kohë nëpër dyert hyrëse të kishave janë punuar reliefë të Marisë. Përmes Marisë erdhi Krishti në botë. Nëse përmes një dera hyjmë në një kishë, atëherë e kuptojmë përse Maria vendoset nëpër portalet e kishave. Ajo na udhëzon tek Jezu Krishti duke u bërë derë për ne, përmes së cilës ne shkojmë tek Jezusi.

Gjoni në Ungjillin e tij na paraqet vetëm dy skena mbi Marinë, mbi nënën e Hyjit. E para është dasma në Kanë të Galileës, e cila gjendet në fillim të vepri-

Turporja e Zojës së Bekuar në Katedralen e Prizrenit

Derat e qiellit

„Quaj në Marinë edhe dera apo porta e qiellit. Maria është ri i Hyjit erdhi në botë. Shëmbëlltyra e derës së qiellit rrjedh në një këngë quhet „felix caeli porta“ si një derë e gëzueshme. Dhe nga kjo kohë nëpër dyert hyrëse të kishave janë punuar mes Marisë erdhi Krishti në botë.“

mit të Jezusit. Qifti martesor, i cili festonte dasmën, sipas të gjitha gjasave, ka qenë një familje e afërt me familjen e Jozefit dhe Marisë nga Nazareti. Në këtë dasmë ishte e grishur edhe Maria, po ashtu ishte i grishur edhe Jezusi me nxënësit e tij. Sipas gjitha gjasave, Jozefi në këtë kohë nuk ka jetuar më. Maria ishte e para që hetoi se nuk kishin më verë dhe për këtë ngjarje e njoftoi Jezu Krishtin. Këtu

më tjetër, shndërrohet në verë, në verën e dashurisë Hyjnore që na dhurohet në Jezu Krishtin. Këtu Maria na paraqitet si derë përmes së cilës Jezusi na paraqitet në botë dhe për herë të parë bën mrekulli duke lejuar ndërrimin e pushtetit të tij. Këtu Maria qëndron në fillim të shndërrimit të ujit në verë, e cila është një shenjë e mishërimit Hyjnor. Kur Hyji bëhet njeri atëherë ai së bashku me ne kremton dasmën

Hyjnore dhe në këtë mënyrë jeta jonë fiton një shije apo një kuptim të ri Hyjnor.

G j a s h t e enët e gurit janë shenjat e jetës sonë, të cilat tregojnë gjashtë ditët e punës dhe na udhëzojnë në enën e shtatë, në zemrën e

hapur të Jezu Krishtit, e cila do të shporohet në kryq me heshtë për ne dhe prej saj do të rrjedhë gjak dhe ujë. Gjaku dhe uji janë simbolikë e Shpirtit të Hyjit, për dashurinë e tij që bën plotësimin dhe në të njëjtën kohë bën pastrimin prej të gjitha papastërtive, të cilat e mbulojnë shpirtin tonë. Maria po ashtu qëndron edhe pranë kryqit. Ajo është dera përmes së cilës Jezu Krishti kthehet përsëri tek Ati. Maria është dera përmes së cilës Jezusi hynë në botën tonë tokësore dhe përmes saj përsëri kthehet në botën Hyjnore. Gjoni vdekjen e Jezusit në kryq e kupton si plotësim të dashurisë së tij për ne. Jezusi përmes kryqit na ka dashur deri në fund, duke e dhënë jetën e tij për ne. Sikurse në dasmën e Kanës së Galileës, po ashtu edhe në kryq na paraqitet një fjalë e njëjtë «telos» dhe ka kuptimin e plotësimit. Në kryq për gjithë njerëzit do të plotësohet dasma Hyjnore, e cila ka filluar në mishërim. Në kryq gjithçka, po ashtu edhe pluhuri i vdekjes do të marrë jetën Hyjnore. Maria, e cila qëndron pranë kryqit, dëshiron të na

tregojë se vdekja dhe ringjallja e Krishtit është për ne një lindje e re, që është një kalim i ri në jetën e vërtetë. Me vdekje vdes jeta jonë tokësore, e cila është e definuar përmes masave dhe ligjeve tokësore dhe me ringjallje fiton mbi ne dashuria hyjnore. Jezusi nga kryqi i drejtohet nxënësit të dashur që ta marrë me vete në shtëpinë e vet, Marinë, dhe kjo skenë për etërit e kishës ka qenë një temë mistike. Sikurse Jezusi që i drejtohet nxënësit të dashur për ta marrë Marinë në shtëpinë e tij, po ashtu edhe neve na drejtohet që ta marrim Marinë në shtëpitë tona dhe kështu të bëhemi sikurse Maria, nëna e Jezusit. Ne duhet të lejojmë që të lindë Krishti në shpirtin tonë dhe kështu të plotësohemi me jetën dhe dashurinë hyjnore.

Përmes kësaj duket e qartë dhe e kuptueshme simbolika e thellë e reliefëve të Marisë, të cilat gjenden nëpër portalet e kishës. Maria është dera përmes së cilës ne hyjmë dhe dalim. Përmes saj ne hyjmë në jetën hyjnore dhe përmes saj ne dalim në jetën tokësore. Në kishë, përmes sakramenteve, ne përjetojmë shndërrimin e jetës sonë tokësore. Këtu ne mbushemi me dashurinë Hyjnore. Këtu në kishë shkatërohet jeta jonë tokësore dhe shndërrohet në jetën Hyjnore. Këtu përmes derës qiellore ne hyjmë në larje Hyjnore për të lindur përsëri. Këtu kremtojmë eukaristinë qiellore, që të zhduket gjithçka çka është e vdekshme në ne dhe përmes fshehtësisë së ngjalljes të pranojmë ndërrimin e mrekullueshëm Hyjnor. Krishti zbret në altarë për të na ngritur në qiell. Ne kur dalim prej kishës ne dalim prej botës së shenjtë në një botë tokësore për të ndërruar botën dhe për të lënë gjurmë Hyjnor.

Maria sikurse një derë e qiellit është një shëmbull i qartë për të gjithë, sepse për të gjithë është një derë e qiellit. Duke e shikuar Marinë, ne duhet të forcohemi në fenë tonë dhe kështu të lejojmë kalimin e saj nëpër pragun e derës sonë. Në këtë mënyrë, të bëjmë jetën tonë të

Mozaik antik i Virgjërës Mari me Jezusin fëmijë

shenjtë dhe të bëhemi Tempulli i Hyjit. Çdo derë, përmes së cilës kalojmë, është një simbol për një jetë më të mirë. Çdo derë që e hapim, na hap shikime të reja në dhomat tjetra. Përmes hapjes së derës ne fitojmë hyrjen në jetën tonë dhe në jetën e tjerëve, vëllezërve dhe motrave. Dyert hapen për t'u mundësuar takime me të afërmit tanë. Kuptimi më i thellë i derës është hyrja e Hy-

jit në zemrën tonë, që, së bashku me ne, të festojë dasmën hyjnore. Liturgia e Krishtlindjes e ka marrë këtë shëmbull të derës për të treguar ardhjen e Hyjit në botën tonë, duke u bazuar në psalmin 24: Në mishërimin e Hyjit nuk është hapur vetëm krahori i Marisë, por edhe dera e tokës. Në këtë derë të tokës, Maria na përkujton se ajo është edhe dera e qiellit.

Rruzare

Çka mund të mësojmë nga Maria?

1. Maria në Kanë tregon fenë e fortë dhe të guximshme.
2. Maria tregon dashurinë e madhe për të varfër dhe dëshiron që t'i nxjerrë prej vështirësive.
3. Maria ndërmjetëson me fjalë duke thënë nuk kanë verë. Në kohën e sotshme kishte për të na thënë: Nuk kanë fe, nuk kanë urti, nuk kanë dashuri...
4. Maria u tha shërbyesve: Bëni çka t'ju thotë. Këto fjalë na thotë edhe neve. Mossuksesit i parë i yni, nadoh atëherë kur nuk besojmë, kur nuk lutemi, kur nuk bashkëpunojmë me Hyjin.
5. Pa Marinë dasma në Kanë të Galileës kishte për të qenë e parëndësishme. Maria i takon çdo familjeje të krishterë që t'i sjellë të gjithë besimtarët tek Jezu Krishti, nëse dëshirojnë të jetojnë sipas fesë. Familja është "shkolla e njerëzimit" dhe, përmes Jezusit Krishtit dhe Marisë, bëhet "shkolla e krishterimit". Të gjithë të kurorëzuarit, të cilët lejojnë Marinë të hyjë në jetën e tyre familjare, ata do t'i përjetojnë gëzimin e fesë dhe frytë e dashurisë. Ajo do t'i sjellë Krishtin në shtëpitë e tyre, por me të edhe të gjitha bekimet e tij.

shihet dhe kuqtohet kujdesi dhe shikimi i Marisë për nevojat dhe mendimi se duhet bërë diçka për këtë rast. Në këtë dasmë Jezusi filloi veprimin e tij dhe për këtë arsye nuk ishte vetëm një bir personal i Marisë dhe nuk e shihet Marinë si një nënë të vetën, por atë e quan "grua" (burrneshë). Kjo fjalë "grua" paralajmëron Marinë si nënë të kishës, e cila plotësohet në kryq, apo si Evë e Re. Pas mosdëgjësë së Adamit dhe Evës, Hyji premtori një Adam të ri dhe një Evë të re dhe pikërisht këtu ceket për herë të parë fjalë "grua", e cila do t'ia shkëlë kryet gjarpërit. Jezusi vazhdon bisedën duke thënë se ende nuk ka ardhur koha e tij. Kur do të vijë kjo kohë? Kjo kohë do të plotësohet në rastin e kryqit, kur do të vijë edhe shëlbimi i mbarë njerëzimit. Maria, e cila kishte një fe të plotë, u tha shërbyesve: "Bëni gjithçka t'ju thotë!" (Gjn 2, 5). Nga kjo pjesë e Ungjillit Marinë e shohim si këshilltare, e cila na udhëzon tek Jezu Krishti, si një nënë e këshillit të mirë.

Uji, i cili është paraparë për larje të rëndomtë, merr një for-

Mozak antik i Jezu Krishtit Shpëtimtar

Kuvendim me Jezu SHPE

Ju lutem a mund të prezantoheni për lexuesit tanë. Kush jeni ju?

Unë jam Alfa dhe Omega, jam i Pari dhe i Fundit, i Gjalli dhe i Vërteti, jam Fjala e Zotit, Mbret i mbretërve dhe Zotëruer i zotëruesve. UNË JAM.¹

Të nisemi nga fillimi. Është e vërtetë që ju kanë gozhuar në kryq, ju vranë, por që atëherë askush nuk ju ka parë, edhe pse shumë njerëz thonë se jeni i gjallë. Na thoni vetë, çka ndodhi me juve?

Jezusi: Isha i vdekur dhe, ja, jam i gjallë për shekuj të shekujve dhe unë i kam çelësat e Vdekjes dhe të Nëntokës. Më është dhënë çdo pushtet në qiell e në tokë.²

Duhet ta pranoni që nga atëherë kanë ndërruar shumë gjëra. Njerëzimi dukshëm ka përparuar. Njeriu ka arritur të prekë qiejt e të ecë edhe nëpër hënë, ka zbuluar teknologji fantastike, e shfrytëzon energjinë elektrike dhe rrezet lazerike, mjekësia bën mrekullitë e veta, njerëzit janë të arsimuar e të ditur më shumë se askurrë më parë...A nuk është jashtë modës dhe e kaluar ajo çka ju i keni mësuar njerëzit para dy mijë viteve?

Jezusi: Çfarë dobie ka njeriu

nëse e fiton mbarë botën, por e humb jetën e vet? E çka mund të japë njeriu si shkëmbim për jetën e vet? Për të vërtetë po ju them, qielli e toka do të zhduken, por fjalët e mia nuk do të bien poshtë.³

Në rregull, njerëzimi ka arritur shumë gjëra, por nuk ka arritur të zgjidhë misterin e vdekjes. Çfarë zgjidhje keni ju për këtë?

Jezusi: Unë jam Ringjallja dhe Jeta. Kush beson në mua, edhe nëse vdes, do të jetojë. Edhe kush jeton e beson në mua, nuk do të vdesë kurrë. A e beson ti këtë? Përnjëmend, përnjëmend po ju them: kush e dëgjon fjalën time dhe beson në atë që më dërgoi, e ka jetën e pasosur dhe ai nuk del në gjyq, por tashmë kaloi prej vdekjes në jetë. Përnjëmend, përnjëmend po ju them: po vjen koha-tani është-kur të vdekurit do ta dëgjojnë zërin e Birit të Hyjit, dhe ata që ta dëgjojnë, do të jetojnë. E mos u çuditni: po vjen koha, kur të gjithë ata që pushojnë në varre do ta dëgjojnë zërin e tij dhe do të dalin: ata që bënë mirë do të ngjallen për të jetuar, ata që bënë keq, do të ngjallen për t'u dënuar.⁴

A do të thotë kjo se ju jeni në gjendje që njerëzve t'u jepni jetën e pasosur?

Jezusi: Vërtet po, Hyji aq fort e deshi botën sa që e dha një të vet-

min Birin e vet, kështu që secili që beson në të, të mos jetë i bjerë, por ta ketë jetën e pasosur.⁵

Nëse ka njerëz të tillë që e fitojnë jetën e pasosur, si mund t'i njohim ne ata, kush janë ata?

Jezusi: Janë ata që e dëgjojnë dhe e zbatojnë Fjalën e Hyjit.⁶

Çka do të ndodhë me ata njerëz që fare nuk besojnë?

Jezusi: Kush nuk beson, ai është dënuar që tani pse nuk besoi në Emrin e Njëlindurit, Birit të Hyjit. Kështu do të ndodhë edhe në mbarimin e botës: do të dalin engjëjt e do t'i ndajnë të këqijtë prej të drejtëve dhe do t'i hedhin në furrë të ndezur, ku do të jetë vaj dhe kërcëllim dhëmbësh. Këta do të shkojnë në mundim të përgjeshëm, kurse të drejtët në jetën e pasosur. Prandaj edhe ju thashë: Do të vdisni në mëkatet tuaja. Për të vërtetë, nëse nuk besoni se UNË JAM do të vdisni në mëkatet tuaja.⁷

Sa njerëz në fund do të gëzojnë jetën e pasosur, e sa do të dënohen?

Jezusi: Hyni nëpër derën e ngushtë, sepse e gjerë është dera dhe e gjerë rruga që çon në bjerje e shumë janë ata që kalojnë nëpër të. Sa e ngushtë është dera e sa e ngushtë është rruga që çon në jetë e janë pak ata që e gjejnë.⁸

A nuk keni dhimbje për gjithë këta njerëz?

Jezusi: Nëse ndokush i dëgjon fjalët e mia e nuk i zbaton, nuk jam unë ai që e dënoj, sepse nuk erdha të dënoj botën, por ta shpëtoj botën. Atë që më përbuz mua, e nuk i pranon fjalët e mia, ka kush e gjykon: fjala që kam thënë, ajo do ta gjykojë ditën e fundit, dhe atë që vjen tek unë s'do ta qes jashtë.⁹

Në vendin tonë njerëzit luten mjaft, a është e vërtetë se sa më shumë që i përsërisim lutjet, më shpejtë na realizohen dëshirat?

Jezusi: Kur të luteni mos e tepëroni me fjalë të kota porsì paganët: ata mendojnë se do t'u plotësohet lutja nëse thonë shumë fjalë. Mos bëni si ata, sepse Ati juaj e di mirë se për çka keni nevojë para se t'i luteni. Prandaj po ju them: çka do që të kërkonte me lutje, besoni se e morë, e do ta fitoni me siguri.¹⁰

Kujt duhet t'i lutemi, a duhet çdo njeri ta ketë një shenjtë të vetin që e ruan dhe që ndërmjetëson te Zoti për të?

Jezusi: Unë jam Udhë, e Vërteta dhe Jeta. Askush nuk shkon tek Ati përveçse nëpër mua.¹¹

Në botë ka shumë kisha ku nderohet emri juaj, njerëzit luten aty, shumë prej tyre bëjnë shtegtime të gjata

për të shkuar te kisha, edhe në shenjtëroret tona nëpër Kosovë vijjnë shumë njerëz. Çfarë mendoni ju për këtë?

Jezusi: Ky popull më nderon me buzë e zemra e tij është larg meje. Nderimi që ma japin është i kotë, sepse si mësim të Zotit mësojnë urdhra të nxjerrë prej njerëzve.¹²

Nuk e di, por këta njerëz veten e quajnë të krishterë, dhe me ëndje e thërrasin emrin Tuaj.

Jezusi: Pse më thirrni: Zotëri, Zotëri, e nuk bëni si ju urdhëroj? Jo secili që më thotë: O Zot, o Zot do të hyjë në Mbretërinë e qiellit, por ai që e kryen vullnetin e Atit tim që është në qiell.¹³

Kudo në botë po ndodhin vjedhje, mashtrime, vrasje, urrejtje, amoralitet...nga vijjnë këto?

Jezusi: Nga zemra vijnë.¹⁴

A mund të na shpjegoni më mirë këtë?

Jezusi: Kushdo që me dëshirë e shikon një grua, në zemrën e vet e ka bërë fëlligëshinë me të. Nga zemra dalin qëllimet e këqija, vrasjet, kurorëthyerjet, fëlligështia, vjedhjet, dëshmitë e rreme, blasfemitë.¹⁵

Cila është porosia juaj për popullin tonë shqiptar?

Jezusi: Besoni në Hyjin, edhe

*Një fjalë shprese për të krishterët
në Kosovë...*

**“Zemër, he burra! Unë jam!
Mos kini frikë!”**

zusin e Nazaretit

JT DO TË VIJ!

në mua besoni. Nëse flas të vërtetën pse nuk më besoni? Kush është prej Hyjit i dëgjon fjalët e Hyjit. Kthehuni! Ejani tek unë të gjithë ju që jeni të lodhur prej barrës së rëndë e unë do t'ju çlodh.¹⁶

A mund t'i komentoni ngjarjet tragjike që po ndodhin, uragane të ndryshme, tsunami, tërmetet në Kinë etj?

Jezusi: Ja, ju paralajmërova! Do të ketë shenja në diell, në hënë e në yje. Mbi tokë popujt do të gjenden ngushtë, të tmerruar prej gjëmes së detit e prej valëve të tij. Njerëzve do t'u dalë shpirti prej frikës dhe pritjes ç'do të ndodhë me botën, sepse trupat qiellorë do të lëkundin. Do të ngriten një popull kundër një populli tjetër, e një mbretëri

kundër një mbretërie tjetër e do të ketë uri e tërmete në vende të ndryshme. Atëherë do të duket në qiell shenja e Birit të njeriut; atëbotë të gjitha fiset e dheut do të qajnë dhe do ta shohin Birin e njeriut duke ardhur mbi retë e qiellit me fuqi dhe me madhëri të madhe. Do t'i dërgoj engjëjt për t'i bashkuar të zgjedhurit e mi nga të katër anët e botës, prej njërit skaj të qiellit në tjetrin. Kur t'i shihni të gjitha këto, dini se Biri i njeriut është afër-te dera! Po jua them që tani, para se të ndodhë, që kur të ndodhë, të besoni se UNË JAM.¹⁷

Një fjalë shprese për të krishterët në Kosovë...

Jezusi: Zemër, he burra! Unë jam! Mos kini frikë!¹⁸

A keni edhe ndonjë fjalë për lexuesit tanë?

Jezusi: Po, do të vij së shpejti!¹⁹

Përgatiti:

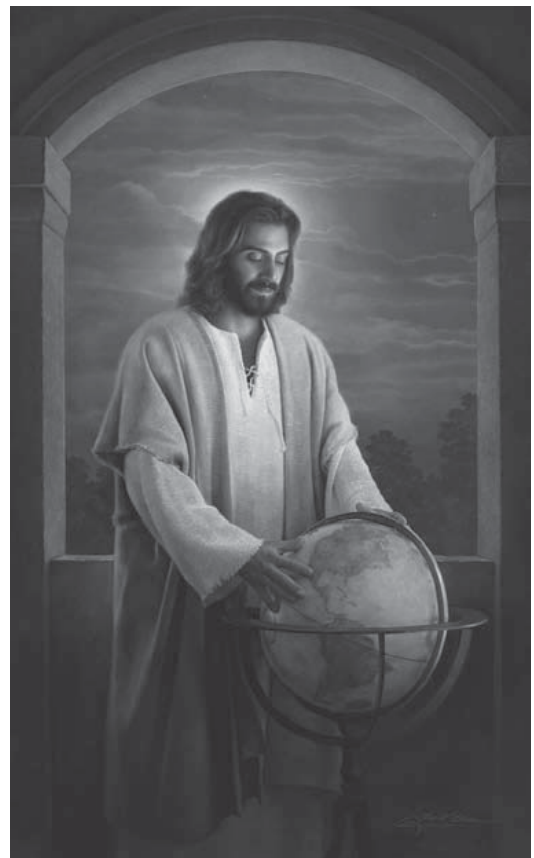
P. Ndue KAJTAZI, O.F.M.

Burimi i përgjigjeve:

1. Zb 1:17; Zb 19:4-16; Gjn 8:58.
2. Zb 1:18; Mt 28:18. 3. Mt 16:26;
Mt 24:35. 4. Gjn 11:25-26; Gjn
5:24,25,28,29. 5. Gjn 3:16. 6. Lk
8:21. 7. Gj 3:18; Mt 13:49-50;
Mt 25:46; Gjn 8:24. 8. Mt 7:13-
14. 9. Gjn 12:47-48; Gjn 6:37b.
10. Mt 6:7-8; Mk 11:24. 11. Gjn
14:6. 12. Mt 15:8-9. 13. Lk 6:46;
Mt 7:21. 14. Mt 15:19a. 15. Mt
5:28; Mt 15:19b. 16. Gjn 14:1; Gj
8:46b-47a; Mt 4:17; Mt 11:28. 17.
Mt 24:25; Lk 21:25-25; Mt 24:7-8;
Mt 24:30,31,33; Gjn 13:19. 18. Mk
6:50. 19. Zb 22:20.

“ Çfarë dobie ka njeriu nëse e fiton
mbarë botën, por e humb jetën e
vet? E çka mund të japë njeriu si shkëmbim
për jetën e vet? Për të vërtetë po ju them,
qielli e toka do të zhduken, por fjalët e mia
nuk do të bien poshtë. ”

JEZUSI

Shqiptarët katolikë në/dhe Konkordatet – të Vatikanit

■ SHKRUAN:
Zef AHMETI

V. Shqiptarët në Konkordatet mes Serbi – Seli e Shenjtë dhe të Mbretërisë Jugosllave të vitit 1935

Pas rënies së Perandorisë Osmane në Ballkan fillojnë lëvizjet e popujve për formimin e shteteve të pavarura nacionale. Në kuadër të kësaj lëvizjeje përfshihen edhe shqiptarët që në fillim të shekullit XX përpiqen të krijojnë shtetin e tyre me territorin ku shtriheshin gjithë shqiptarët. Me shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë, asaj nuk i njihen pjesët me shqiptarë si në Kosovë e Maqedoni. Kështu me ndarjen e tokave shqiptare si pasojë e luftërave ballkanike, fillon edhe një organizim i ri territorial me kufij të ri. Besimtarët katolikë, të cilët para rënies së Perandorisë Osmane gëzonin protektoratin austrohungarez, me ngritjen e kufijve të ri fillon edhe (ri)organizimi kishtar. Kështu shqiptarët e Kosovës të besimit katolik, por edhe ata të pjesëve të tjera, në konkordatet e nënshkruara nga regjimet e asaj kohe, nuk njihen si të tillë. Natyrisht se ata nuk pranoheshin edhe për faktin se në atë kohë kleri i kësaj ane po përpiqej që të mos mbetëj nën juridiksionin serbo-jugosllav, por t'iu bashkëngjitet Shqipërisë.

a) Konkordati i vitit 1935 mes Mbretërisë Jugosllave dhe Selisë së Shenjtë

Me krijimin e Mbretërisë së Jugosllavisë që vijon pas Luftës së Parë Botërore në vitin 1918, bëhet një ndarje e re e kufijve ballkanikë. Shteti i ri dhe sistemi që e karakterizon atë, janë të ndryshme. Përderisa në disa pjesë të kësaj mbretërie dominonin për nga numri besimtarët katolikë si në Slloveni, Hercegovinë, Kroaci, në Mal të Zi dhe Serbi dominonte ortodoksizmi. Larm-

ia e religjioneve e karakterizonte këtë krijesë të re jugosllave. Në atë kohë Selia e Shenjtë, lidhur me ndryshimet në Ballkan dhe ngritjen e problemeve që do të mund të shkaktoheshin, përfaqësonte mendimin se më mirë do ishte të krijohej shtetë të pavarura, që do të dalloheshin edhe për nga aspekti religjioz, dhe jep propozimin që sllovenët dhe kroatët të lidheshin në një shtet, ku shumica i takojnë Kishës katolike. Për shkak të këtij qëndrimi që dallonte në atë kohë, Selia e Shenjtë e pranon Mbretërinë Jugosllave tek një vit më vonë, pasi shumica e shteteve e pranojnë ashtu si ishte.

Serbe në Jugosllavi të vitit 1929, për Bashkësinë Hebraike në Jugosllavi që nxirret në të njëjtin vit, pastaj ligji për Bashkësinë Islame në Jugosllavi të vitit 1930 që pason edhe ndryshimet në vitin 1936 si dhe ligji për Kishën e Reformuar Evangjeliste në Jugosllavi e vitit 1936. Ndërsa lidhur me Kishën Katolike nuk është bërë asgjë, pra nuk figuron asnjë ligj i tillë si këta të cekur më lart. Sipas numërimit të popullatës të vitit 1921 në Mbretërinë Jugosllave kanë jetuar 39.4% besimtar katolikë. Nëse vlerësohet situata e Kishës Katolike në Mbretërinë e Jugosllavisë në krahasim me atë kur ishte nën protektoratin e Austrohungarisë,

shtetin e ri dhe Selinë e Shenjtë. Në atë kohë, lidhur me këtë akt, jepen mendime dhe përfaqësohen opsione të ndryshme. Disa politikanë kërkojnë që konkordati i vitit 1914 mes Serbisë dhe Selisë së Shenjtë të zgjerohet, të aplikohet edhe në shtetin e ri, ndërsa disa të tjerë propozojnë që të bëhet një marrëveshje krejt e re, e disa të tjerë mendonin që si bazë duhej të merrej konkordati austriak i vitit 1855. Pas shumë përpjekjeve dhe bisedimeve të mundimshme që bëheshin edhe për shkak të presioneve nga Kisha Ortodokse Serbe, teksti i ri i konkordatit nënshkruhet me 25. 07. 1935. Nënshkrimi i kësaj

gjitë kohës kishte qëndrim negativ përballë konkordatit. Kryesia e Sinodit të Kishës Ortodokse Serbe në mbledhjet dhe deklaratat e ndryshme e kundërshtonte konkordin, me frikën se Kisha Ortodokse Serbe do të ketë rëndësinë dytësore, pra kjo kishë që kishte kontribuar në krijimin e shtetit Jugosllavi. Në një memorandum të vitit 1936 të Sinodit të Kishës Ortodokse Serbe adresuar kryetarit të qeverisë së asaj kohe kundër konkordatit, pos të tjerash, jepen këto arsyttime: se shumë nene të konkordatit shkelin barazinë e konfesioneve, përkatësisht religjioneve në Jugosllavi, disa nga nenet prekin drejtpërdrejt kushtetutën dhe e vejnë në pikëpyetje kompetencën e shtetit, se konkordati e ngarkon materialisht shtetin ndërsa e pasuron Kishën Katolike, e cila edhe ashtu është mjaft e pasur, se Kisha Katolike qëndron e ka jashtë kufijve shtetërorë, dhe, më në fund, se as konkordati i Malit të Zi dhe as ai mes Serbisë me Selinë e Shenjtë nuk iu siguron më shumë të drejta besimtarëve katolikë sa ky i vitit 1935. Në një komunikatë, po ashtu të kryesisë së Sinodit të Kishës Ortodokse Serbe të vitit 26. 5. 1937 dhe në mbledhjen e 01. 08. 1937 ajo e ashpëron qëndrimin e saj me kërcënimin se të gjithë ministrat dhe parlamentarët serbë ortodoksë do të ekskominohen, nëse ata votojnë ratifikimin e konkordatit. Kjo rezistencë e Kishës Ortodokse korr sukses. Kështu me 22. 01. 1938 shpallet lajmi se nuk do të bëhet ratifikimi i konkordatit.

b) Arqipeshkvia Shkup-Prizren dhe Konkordatet

Kisha Katolike ndër shqiptarët e Jugosllavisë ishte e organizuar në kuadër të Ipeshkvisë Shkup-Prizren dhe Arqipeshkvisë së

“ Pas shumë përpjekjeve dhe bisedimeve të mundimshme që bëheshin edhe për shkak të presioneve nga Kisha Ortodokse Serbe, teksti i ri i konkordatit nënshkruhet me 25. 07. 1935. Nënshkrimi i kësaj marrëveshjeje arrihet pasi kryeqeveritarin e atëhershëm Jevtić e lidhnin dy interesa, në zgjedhjet që pasonin pretendoheshin votat ndërsa në arenën ndërkombëtare qëndronte interesimi i vënies së marrëdhënieve diplomatike me shtetet katolike. ”

Të dy kushtetutat e Mbretërisë së Jugosllavisë, të vitit 1921 (e njohur edhe si kushtetuta e “Vidovdan-it”) dhe ajo e vitit të vitit 1931, çështjen e lirisë së fesë e zgjidhnin vetëm në letër. Lidhur me konkretizimin e fushës së fesë Mbretëria Jugosllave nxjerr disa ligje si: atë për Kishën Ortodokse

ajo keqësohet shumë. Ndjenja e përgjithshme në mesin e klerikëve katolikë të asaj kohe ishte shumë negative përballë mbretërisë së Jugosllavisë. Që Kisha Katolike të sigurojë aktivitetin e saj, merret iniciativa për një lidhje diplomatike, përkatësisht për një marrëveshje-konkordat me

marrëveshjeje arrihet pasi kryeqeveritarin e atëhershëm Jevtić e lidhnin dy interesa, në zgjedhjet që pasonin pretendoheshin votat ndërsa në arenën ndërkombëtare qëndronte interesimi i vënies së marrëdhënieve diplomatike me shtetet katolike.

Kisha Ortodokse Serbe gjatë

marrëveshjet diplomatike – me Jugosllavinë (II)

Tivarit. Që prej vitit 1821 deri më 1934 rezidenca ipeshkvore ka qenë Prizreni, por pas konkordatit ajo kalon në Shkup. Me zhvendosjen e Imzot Lazër Mjedës në Shkodër në vitin 1921 ndërpritet kontinuiteti i ipeshkvinjve shqiptarë me emërimin e ipeshkvit Janez Franjo Gnidovecin në vitin 1924. Ipeshkvi Gnidovec vdes në vitin 1939 ndërsa emërohet Smiljan Çekada në vitin 1940. Në Kohën e luftërave që kapluan rajonin, e ndan edhe Ipeshkvinë e Shkupit në katër pjesë, po duke mos e humbur funksionimin ipeshkvor, i cili ka qenë i pandashëm. Me aktin nr. CXXXIII nr. 53, dt. 2.10.1969 bëhet sërish një riorganizim kishtar nga Selia e Shenjtë. Dy vite më herët Papa Pali VI e emëron Imzot Çekadën për argjipeshkëv të Sarajevës dhe metropolit të BeH. Me aktin e lartpërmendur të Selisë së Shenjtë ripërtërihet Ipeshkvia e dikurshme e Prizrenit, kështu që dioqeza e merr emrin e ri Ipeshkvia Shkup-Prizren. Me ripërtëritjen e Ipeshkvisë më 2 tetor 1969 për katolikët shqiptarë emërohet, pas një kohe të gjatë, një ipeshkëv ndihmës shqiptar Imzot Nikë Prela.

Jeta kishtarë katolike shqiptare zhvillohet, pas ndryshimeve të kufijve që vijnë si pasojë e luftërave ballkanike dhe ndarjes së tokave shqiptare, kur shumica mbesin nën juridiksionin jugosllav, në kuadër të ecurive të përgjithshme në Mbretërinë dhe Jugosllavinë e Titos. Me largimin e Lazër Mjedës për në Shkodër, jeta kulturore shqiptare ballafaqohet me përndjekje permanente nga Serbia. Aktivitetet kulturore dhe revistat detyrohen të bëhen në formë të fshehta. Klerin katolik shqiptar e gjykonin si rrezikun më të madh të Serbisë.

Më 1 nëntor 1912 hyn Serbia në disa pjesë të Kosovës si Prizren, Gjakovë. Sipas memoarit të Pashk Kqirës, një figurë që kishte përjetuar vetë ngjarjet e kësaj periudhe, thotë se nuk kishte pasur një rezistencë kundër marshimit të trupave serbe në këto pjesë. Ai na njofton se kishte pasur disa të shtëna sporadike, në përjashtim të Qafës së Dulës deri në Suharekë ku kishte pasur një përpjekje për rezistim më të theksuar.

Të dhënat flasin se ushtria serbe vriste shqiptarë pa ndonjë vendim gjyqi e pa faj. Për shkak të presioneve, edhe mësimdhënësit shqiptarë ishin detyruar të pushojnë punën e tyre për shkak të rrezikimit të jetës së tyre, por edhe për shkak të ndalimit. Në atë kohë ekzistonin shkollat që financoheshin nga Austrohun-

garia, e cila iu kishte mundësuar edhe bursa për të studiuar në universitetet e Austrisë. Kjo mundësi e shkollimit zgjati deri në Luftën e Parë Botërore.

Serbët në atë kohë kishin një mbështetje të madhe nga Rusia, e cila kishte edhe përfaqësuesin e saj edhe në Prizren. Një kohë, në disa pjesë të Kosovës (në veçanti në regionin e Pejës dhe Gjakovës), kishte sunduar edhe pushteti i Knjaz Nikollës, pushteti i të cilit tregohet i egër e që i kishte detyruar shqiptarët të kalonin në ortodoksi, duke iu premtuar të konvertuarve edhe pozicione edhe privilegje. Përveç përndjekjes së popullatës, bëheshin edhe ndjekjet e klerit katolik që shërbenin në këto anë. Xhandarmëria Malazeze më 7 mars 1913 e vret patër

Luigj Palaj. Pas vrasjes oficeri i xhandarmërisë Sava Lazareviqi kishte marrë aksionin për mbledhjen e armëve ndër katolikë, ku njëkohësisht kishte torturuar popullatën që edhe ta ndërrojnë fenë. Vrasja e Patër Luigjit ndikoi që të intervenojë diplomacia e fuqive të asaj kohe me protestimin e Austrohungarisë dhe Italisë kundër Malit të Zi si për vrasje, por edhe për detyrimin për konvertim. Gjendja e krijuar me ardhjen e malazezëve kishte brengosur shumë arqipeshkvin e Prizrenit, Lazër Mjedën, i cili përherë kishte qëndruar me popullin që të mos i nënshtrohen kërcënimeve malazeze e për t'ua forcur moralin e rezistencës. Pas protestave që i bën Mjeda në adresë të Austrohungarisë

dhe Italisë, Knjaz Nikolla detyrohet të tërhiqet nga metodat e veprimit që kishte përdorur kundër popullit dhe klerikëve katolikë. Po ashtu edhe ankesat e priftërinjve që i ishin drejtuar strukturave të larta të asaj kohe për tortura, kishin pasur efektin e vet që popullata të lihet në qetësi. Serbët vrasin Patër Shqjefën Gjeçovin më 14 tetor 1929. Ky klerik shqiptar ishte bërë pengesë e madhe për serbët. Kjo vrasje kishte detyruar që të ikin nga Kosova edhe klerikët Don Shqjefën Kurti, Don Gjon Bisaku, Don Luigj Gashi që sistemohen në Durrës, Lezhë e Mirditë. Me kalimin e këtyre të fundit në Shqipëri, ata nuk heshtën për gjendjen e tensionuar dhe të vështirë që lanë në Kosovë, por iu drejtuan Lidhjes së Kombeve me seli në Zvicër.

Pas ardhjes së ipeshkvit të ri Imzot Fanjo Gnidovec, selia ipeshkvore transferohet prej Prizrenit në Shkup (viti 1928). Pas vdekjes së Gnidovecit (1939) emërohet ipeshkvi i ri Imzot Smiljan Franjo Çekada. Ky pas fillimit të Luftës së Dytë Botërore kishte mbledhur gjitha materialet nga arkivat e famullive dhe kishte vendosur në dioqezën e Shkupit, siç thotë në memoarin e tij, Pashk Kçira „tuj mendue se Shkupi kam mi shpëtue stuhisë së luftës“. Më 6 prill 1941, e diela e Larit, derisa ipeshkvi Çekada po përgatitej për kremtimin e meshës, një aeroplan gjerman lëshon një bombë në Selinë e ipeshkvit, ku shkatërrohen gjitha materialet arkivore, bile edhe vetë ipeshkvi ishte plagosur, i zënë nën gërmadhat që ishin shkaktuar. Në vitin 1969, pas 50 vjetësh, emërohet një shqiptar ipeshkëv ndihmës – Imzot Nikë Prela. (vazhdon)

Panje panoramike e hyrjes për në Vatikan

Vështrim

KARL POPPERI

figurë komplekse e filozofisë moderne (II)

Popperi është i vetëdijshëm se me shtimin e diturisë sonë, shtohet edhe injoranca jonë, ose siç shprehet ai "dija jonë për paditurinë tonë", se e vërteta interesante përbëhet nga teoremat e çuditshme që nuk premtajnë shumë, se hipotezat e tilla kanë më tepër gjasë të jenë të gabuara se sa të vërteta, prandaj nuk mund të pranohen pa bërë përpjekje që të kuptohen në janë të gabuara a jo hipotezat e tilla (B. Megi). Për këtë arsye në shkencë ka hapësirë për debat, për sulm, e pra, edhe për mbrojtje... thotë Popperi dhe shton se e vërteta është se duhet të jemi vazhdimisht kritikë, vetëkritikë lidhur me teoritë tona (siç do të bënte Einstein-i), vetëkritik ndaj kritikës që bëjmë vetë, dhe natyrisht, nuk duhet t'i dredhojmë kurrë në një çështjeje. Atëherë kjo është, në përgjithësi, forma metodologjike e kriterit të demarkacionit.

■ SHKRUAN:
Sarë GJERGJI

2. Problemi i induksionit

2.1. Problemi i induksionit, i quajtur "problem i Hume-it", ka tërhequr vëmendjen e filozofëve të shumtë, si: Broad, Russell, Popper e të tjerë.

Zgjidhjen e këtij problemi Popperi e fillon me theksimin e asimetrisë logjike në mes të verifikimit dhe falsifikimit. E shprehur në aspektin e logjikës së pohimeve, ajo merr formën: edhe pse asnjë numër i pohimeve vrojtuese që raportojnë mbi vrojtimin e mjellmave të bardha, nuk na lejon që logjikisht të nxjerrim pohimin universal se "të gjitha mjellmat janë të bardha", një pohim i vetëm vrojtues, që raporton mbi vrojtimin e një mjellme të zezë të vetme, na lejon që në mënyrë logjike të pohojmë se "të gjitha mjellmat nuk janë të bardha". Sipas këtij parimi logjik, përgjithësimet empirike s'mund të verifikohen, por mund të falsifikohen. Kjo do të thotë se ligjet shkencore mund të testohen, edhe pse nuk mund të vërtetohen: ato mund të testohen përmes testimeve sistematike për përgënjeshttrimin e tyre.

Që nga fillimet, Popperi nënvizon dallimin në mes të logjikës së situatës së tillë dhe metodologjisë që nënkuptohet. Logjika është plotësisht e thjeshtë: në rast se është vërejtur vetëm një mjellmë e zezë, atëherë nuk është e mundur që të gjitha mjellmat të jenë të bardha. Prandaj, në aspektin logjik – që do të thotë, nëse shikojmë relacionin midis pohimeve – rrjedh se ligji shkencor përfundimisht mund të falsifikohet sa kohë që përfundimisht

nuk mund të verifikohet. Mirëpo, në aspektin metodologjik, kemi të bëjmë me një rast tjetër, meqë në praktikë gjithmonë është e mundur të dyshohet për një pohim: është e mundur se gjatë vrojtimit të raportuar ka ndodhur një gabim; ka mundësi që shpendi në fjalë të jetë identifikuar gabimisht; apo, meqë është i zi, ne mund të vendosim që të mos e kategorizojmë si mjellmë, por a quajmë disi ndryshe. Pra, për ne është gjithmonë e mundur që, duke mos kundërshtuar vetveten, të refuzojmë akceptimin e vlefshës së një pohimi. Kështu do të mund t'i hedhim poshtë të gjitha përvojat falsifikuese, çfarëdo qofshin ato. Mirëpo, meqenëse falsifikimi përfundimtar nuk mund të arrihet në nivelin metodologjik, do të ishte gabim që të insistohet për të. Prandaj, Popperi propozon, si një pjesë të metodës, mos-shmangien sistematike nga përgënjeshtrimi. Kjo realizohet përmes futjes së hipotezave ad hoc, përmes përkufizimeve ad hoc, me refuzim të përhershëm të aprovimit të besueshmërisë së rezultateve të papërshtatshme eksperimentale, dhe përmes çfarëdo mjeti tjetër të ngjashëm (Brajan Megi).

2.2. Sido që të jetë, Popperi ashtu si Hume-i është i mendimit se nuk ka asnjë emitet logjik të tillë si përfundimi induktiv; të gjitha të ashtuquajturat përfundime induktive janë logjikisht të pavlefshme, e madje edhe induktivisht të pavlefshme. Po ashtu, Popperi dhe Hume-i nuk pajtohen me formulimet tradicionale për argumentimin e induksionit. Sipas tyre, induksioni është i pavlefshëm në çdo kuptim e për këtë arsye është i paargumentueshëm. Popperi do

të pajtohet me rezultatin logjik negativ të Hume-it, sipas të cilit nuk mund të ketë argument pozitiv, logjikisht të vlefshëm, i cili të çojë në një drejtim induktiv dhe shton se ka edhe një rezultat tjetër negativ (Popperi vetëquhet negativist, S.Gj.): ka argumente negative logjikisht të vlefshme që të çojnë në një drejtim induktiv (një kundërshtim mund të hedh poshtë një ligj. – Shembulli i mësipërm i mjellmave të zeza).

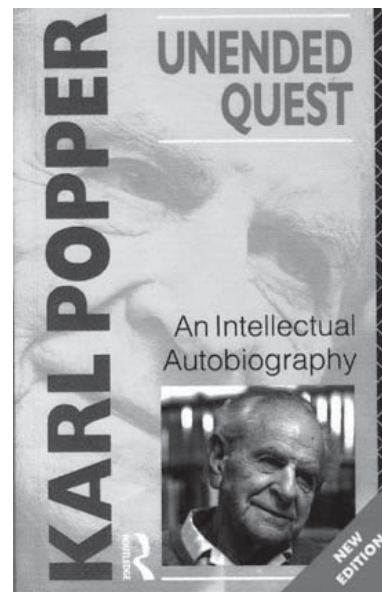
2.3. Pikëpamja tradicionale mbi mënyrën si mendojmë ne, dhe lidhur me metodën shkencore, ka ndikuar në shfaqjen e problemit të induksionit, mirëpo pikëpamja tradicionale ishte rrënjësisht e gabuar dhe mund të zëvendësohet nga një teori më e saktë, brenda së cilës problemi i induksionit nuk shfaqet. Prandaj, induksioni, thotë Popperi, paraqet një koncept të panevojshëm. Në të vërtetë, nuk ka as induksion psikologjik, as logjik. Prej provave empirike mund të nxirret vetëm falsiteti i teorisë dhe ky përfundim është një përfundim i kulluar deduktiv. Hume-i, ndërkaq, përkundër Popperit, besonte në forcën psikologjike të induksionit, jo si procedurë të vlefshme, por si procedurë që përdoret me sukses prej kafshëve dhe njerëzve, realisht dhe si domosdoshmëri biologjike. Popperi nuk pajtohet as me opinionin e Hume-it, sipas të cilit induksioni është një fakt dhe gjithnjë i kërkuar, prandaj shton se besimi se ne përdorim induksionin është thjesht një gabim. Është një lloj iluzioni optik. Ajo që përdorim është një metodë e provave dhe nuk i nevojitet shkencës. Induksioni thjesht nuk ekziston, përfundon Popperi.

3. Problemi i demarkacionit

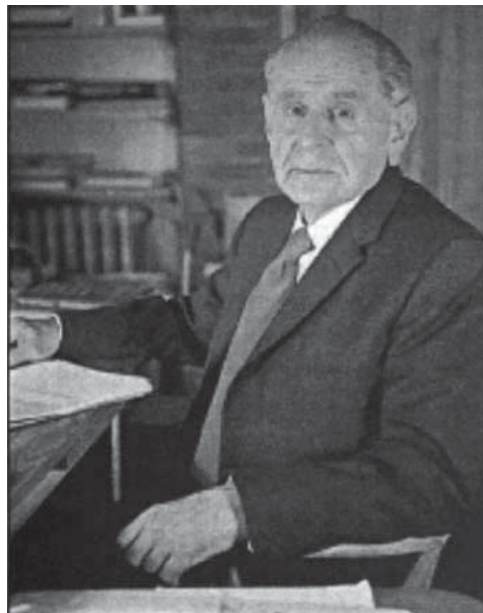
3.1. Popperi e mohon pikëpamjen tradicionale induktive, sipas së cilës gjëja që kërkojnë shkencëtarët, janë pohimet për botën me shkallën maksimale të probabilitetit në bazë të dëshmimeve të dhëna. Sipas Popperit, çdokush mund të prodhojë një numër të pafundmë të parashikimeve me gjasë gati të barabartë me pohimet e llojit "do të bjerë shi", të cilat janë praktikisht detyrimisht të vërteta dhe kurrë nuk mund të provohen se janë të pavërteta (edhe pas qindra miliona vjetësh mund të mbetet e vërtetë se një ditë – do të bjerë shi). Në këtë rast gjasja e pohimit "do të bjerë shi" është maksimale, meqë informacioni që ajo përmban është minimal. Po në pohimin "këtu pasdite do të bjerë shi në Stubeil", gjasja do të ishte minimale ngase sasia e informacionit është më e lartë. Kjo edhe hap mundësi më të shumta për vërtetimin e pasaktësisë së pohimit (të fundit); gjasja që ky pohim të jetë i pavërtetë, është tejet e lartë, por kjo mundësi që edhe testimi të jetë tejet i madh. Mirëpo s'do harruar se në interes të shkencëtarëve janë pikërisht

pohimet e tilla, pra, me përmbajtje të lartë informative e gjasë të vogël, por që megjithatë i afrohen së vërtetës.

3.2. Popperi shkencëtarët i sheh si njerëz që jetën e tyre ia përkushtojnë kërkimit të së vërtetës, rritjes së dijes njerëzore, të tillë që punojnë me hipoteza të reja e të guximshme, por të cilët janë kritikë për idetë e veta dhe që megjithatë bëjnë përpjekje të rrepta për të hedhur poshtë hipotezat e tyre (mendohet në diskutimet kritike e testet empirike të rrepta), natyrisht duke kërkuar gjithnjë më të mirën. Dhe kriteri i demarkacionit i Popperit ndërmjet shkencës dhe jo-shkencës është thjesht një analizë logjike

“ Popperi shkencëtarët i sheh si njerëz që jetën e tyre ia përkushtojnë kërkimit të së vërtetës, rritjes së dijes njerëzore, të tillë që punojnë me hipoteza të reja e të guximshme, por të cilët janë kritikë për idetë e veta dhe që megjithatë bëjnë përpjekje të rrepta për të hedhur poshtë hipotezat e tyre (mendohet në diskutimet kritike e testet empirike të rrepta), natyrisht duke kërkuar gjithnjë më të mirën. Dhe kriteri i demarkacionit i Popperit ndërmjet shkencës dhe jo-shkencës është thjesht një analizë logjike e kësaj tabloje. ”

Karl Popper

e kësaj tabloje.

Por kur është një hipotezë e guximshme? Sipas Popperit, atëherë kur ajo merr mbi vete një risk të madh, që të jetë e gabuar, nëse gjërat mund të ishin ndryshe dhe në të njëjtën kohë duket se janë ndryshe. Dhe si shembull të një hipoteze të guximshme, por edhe të gabuar, Popperi, merr hipotezën e Kopernikut ose Aristarkut, se dielli qëndron pa lëvizur në qendër të universit, ose edhe hipoteza e teori të tjerë, si ato të Keplerit, Njutnit a të Galileit. Sidoqoftë, të gjitha këto teori, hipoteza, pikëpamje të guximshme e të reja për çështje të ndryshme, duke parashtruar e hapur dilema e rrugë të reja, ja-

pin një ndihmesë të madhe për shkencën. Mbase kjo e shtyn Popperin të pohojë se nuk është vërtetësia e teorisë ajo që përcakton karakterin shkencor të saj. Dhe sikur për të sforcuar këtë mendim të tijin, ai do të sjellë si shembull të mirë Einstein-in.

3.3. Popperi është i vetëdijshëm se me shtimin e diturisë sonë, shtohet edhe injoranca jonë, ose siç shprehet ai *“dija jonë për paditurinë tonë”*, se e vërteta interesante përbëhet nga teoremat e çuditshme që nuk premtojnë shumë, se hipotezat e tilla kanë më tepër gjasë të jenë të gabuara se sa të vërteta, prandaj nuk mund të pranohen pa bërë përpjekje që të kuptohen në janë të gabuara a jo hipotezat e tilla (B. Megi).

Për këtë arsye në shkencë ka hapësirë për debat, për sulm, e pra, edhe për mbrojtje... thotë Popperi dhe shton se e vërteta është se duhet të jemi vazhdimisht kritikë, vetë-kritikë lidhur me teoritë tona (siç do të bënte Einstein-i), vetëkritik ndaj kritikës që bëjmë vetë, dhe natyrisht, nuk duhet t'i drejtojmë kurrë në një çështjeje. Atëherë kjo është, në përgjithësi, forma meto-

dologjike e kriterit të demarkacionit. Propozoni teori që mund të kritikohen. Mendoni gjithfarë eksperimentesh përgjeshtrues të mundshme, eksperimente vendimtare. Por mos i braktisni teoritë tuaja më lehtë se ç'duhet, në asnjë mënyrë më përpara se të keni shqyrtuar me sy kritik kritikën tuaj. Pra, siç mund të shihet, Popperi sugjeron që teoritë tona të mos i ikin përgjeshtrimit (siç bëjnë, sidomos, shumë marksistë e psikanalistë), por pa asnjë hezitim t'i nënshtrohen atij. (shih për përgjeshtrimin edhe T. Kuhn, në *Struktura e revolucioneve shkencore*, S.Gj). Për më tepër, kriteri i demarkacionit, pohon Popperi, është një rregull metodologjik dhe është më i prerë nga sa duhet për të bërë dallimin ndërmjet shumë teorie fizike nga njëra anë dhe teorie metafizike, si psikanaliza e marksizmit, nga ana tjetër. Dhe kjo është një nga tezat kryesore të Popperit, pa të cilën s'mund të kuptohet teoria e tij. Me fjalë të tjera, vlera kryesore e kriterit të demarkacionit të Popperit, është natyrisht, vënia në dukje e ndryshimeve në mes të teorie fizike e metafizike, si marksizmi e psikanaliza. Për deri sa të parat janë, para së gjithash, shumë të përgjeshtrueshme dhe krejt të çlirura prej taktikave imunizuese, këto fundit përdorin një strategji imunizuese.

3.4. Vepra e Popperit tentonte ta avanconte falsibilitetin si kriter të demarkacionit në mes të shkencës dhe jo-shkencës. Kjo, mbase do të nxitë keqkuptime të shumta për pozitivistët logjikë, të cilët do ta kuptojnë gabimisht si kriter në mes të asaj që ka kuptim dhe të pakuptimtës, e duke menduar se ajo që nuk është

shkencore është edhe e pakuptimtës, insistonin se fjala është për të njëjtën gjë. Mendimi i pozitivistëve se verifikueshmëria ishte ajo që merrej si kriter i demarkacionit në mes të pohimeve kuptimplota dhe të pakuptimta apo pamundësia e verifikimit empirik të pohimeve të veçanta, për shkak të pamundësisë së verifikimit të pohimeve universale, siç janë ligjet shkencore, ky parim i verifikimit pos metafizikës bën edhe eliminimin e gjithë shkencës natyrore. E dyta, ndonëse parimi i verifikimit gjithë metafizikën e shpall si të pakuptimtë, historikisht është metafizika – respektivisht janë paragjykimet, konceptet mitologjike dhe religjioze mbi botën – burimi nga i cili ka dalë shkenca (B. Megi). Ajo që ka qenë një ide metafizike dhe, mund të bëhet një teori shkencore e testueshme nesër; kjo ndoshta ndodh shpesh (dhe ka shembuj të shumtë: atomizmi është ndoshta më i miri), pohon Popperi, duke shënuar kështu se tranzicioni ndërmjet shkencës e metafizikës nuk është i prerë qartë. Kjo, prandaj, le të kuptohet se teoria metafizike jo vetëm që mund të jetë kuptimplotë, por mund të jetë edhe e vërtetë; mirëpo, nëse nuk ekziston mundësia për testimin e saj, atëherë nuk mund të ketë dëshmi empirike për të, dhe prandaj ajo nuk mund të konsiderohet shkencore. Pika e tretë dhe shkatërrimtare që ai bëri kundër pozitivistëve logjikë, ishte, që, nëse vetëm pohimet e testueshme dhe tautologjike janë ato që duhen konsideruar si të kuptimta, atëherë çdo debat li-

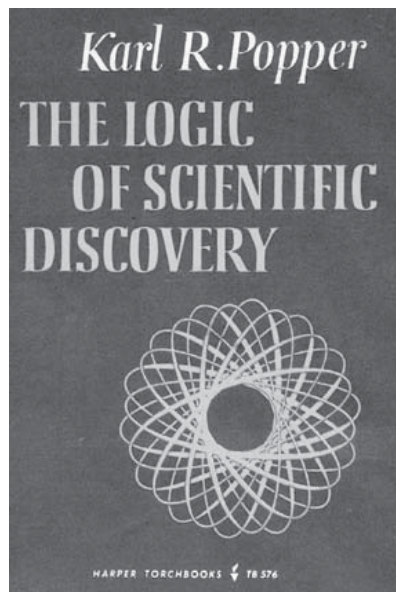
dhur me konceptin e “kuptimit” domosdo do të përmbante pohime të pakuptimta.

Ishte pikërisht paafërsia e vazhdueshme e pozitivistëve logjikë që t'u kundërviheshin argumenteve të këtilla, ajo që në njëfarë dore shkaktoi zhdukjen nga skena të pozitivizmit logjik (B. Megi).

Në veprën interdisciplinare të Popperit, hasim edhe shumë mendime interesante që kanë të bëjnë me përdorimin e gjuhës, për përkufizimin e termave që përdorin kundrejt teorisë dhe pikëpamjes se Wittgenstein-it për këtë dhe çështje të tjera. Jo më pak interesante është edhe pikëpamja e Popperit për funksionin argumentues të gjuhës.

Gjithashtu, teoria e evolucionit dhe e përzgjedhjes të Darwinit, tri tezat për epistemologjinë bashkë me tri tezat ndihmëse të saj, pikëpamjet për botën 3, pa harruar këtu paradoksin e lirisë, e tolerancës, e lirisë ekonomike (nga *Shoqëria e hapur*) dhe historizmin (nga *Armiqet e shoqërisë së hapur*), por edhe shumë çështje të tjera, përbëjnë një brumë të mirë të veprës popperiane dhe me interes për studiuesit e kësaj vepre.

Së fundi, mendimi i Popperit se ideja e së vërtetës, në kuptimin e pasqyrit të fakteve dhe ideja e përmbajtjes (që mund të matet me të njëjtën masë si testueshmëria) luajnë një rol të rëndësishëm në ndriçimin mbi idenë e përparimit në shkencë, më ndjek si hije; gjithnjë duke pasur parasysh mendimin e Popperit: *“Pakënaqësia është ndër frytet e para të qasjes racionale ose kritike.”* (fund)

Lorenc Antoni – pionier i muzikës shqiptare në Kosovë (I)

Lorenc Antoni, si pedagog, etnomuzikolog, folklorist, dirigjent, është njëri ndër figurat më të njohura të muzikës sonë, i cili ka lënë gjurmë të pasqyer në jetën e muzikës. Me krijimtarinë e tij u shndërrua në një krijues dhe studiues të mirëfilltë. Deri më tani ky pionier i muzikës kosovare jo vetëm se nuk është studiuar sa e meriton dhe nuk është qitur në dritë krejt begatia artistike dhe estetike e krijimtarisë tij muzikore, por shpeshherë është shkruar për të në mënyrë të nënvlerësuar.

■ SHKRUAN:
Akil Mark KOCI / Londër

Pionieri kulturës muzikore kosovare

Lorenc Antoni, etnomuzikolog, folklorist, pedagog, dirigjent, organizator i jetës muzikore dhe kompozitor për nga vokacioni, është njëra ndër figurat më të njohura dhe më të shquara. Konsiderohet si pionier dhe themelues i shkollës së parë muzikore, i cili ka luajtur rol të madh në zhvillimin muzikës së shqiptarëve të Kosovës, duke zënë një vend meritë në Panteonin e kulturës gjithëkombëtare.

Ai ka lënë gjurmë të pasqyer në jetën tonë muzikore si pjesë integrale e kulturës së gjithmbarshme shqiptare dhe mu për këtë, ai me dijen dhe krijimtarinë e tij u shndërrua në një krijues dhe studiues të mirëfilltë, duke sublimuar në veprat e veta, aspektet e begatisë të folklorit muzikor shqiptar në kontekstin artistik dhe estetik. Pra, kjo shumësi e angazhimeve muzikore evolutive, në fakt, është një *password protected* i jetës dhe i krijimtarisë së muzikës artistike. Mjerisht deri tash nuk është studiuar dhe analizuar sa duhet kjo figurë poliedrike, si protagonist kryesor i zhvillimit të saj. Lirisht mund të themi se nuk janë bërë as përpjekjet minimale dhe të duhura që nga shkruarja në amshim tash plot 17 vjet, së paku me një ese si procedim artistik të hedhet dritë, jo vetëm në qasjen e krijimtarisë së tij, por edhe të flitet për rëndësinë, rimëkëmbjen dhe ndikimin e tij në zhvillimin e gjithmbarshëm muzikor në Kosovë. Rrallë është shkruar për këtë prijatë, pos në raste përvjetorësh të tij. Edhe më pakë është folur kohëve të fundit për veprat e tij në prag të njëqindvjetorit të lindjes, në mënyrë që sa më mirë dhe sa më denjë ta shënojmë këtë përvjetor të rëndësishëm për kulturën muzikore e veçmas për kulturën tonë në përgjithësi. Krahës kësaj, të studiohet opusi i tij në bazë të kritereve muzikologjike, duke qitë në dritë imazhin e krijimtarisë së tij si subjekt ar-

tistik me vlera të pa kontestueshme, bazuar jo vetëm në dijen e tij muzikore, por edhe në fluksin e krijimtarisë në një paraqitje sa më autentike, origjinale si vlera ekspresive. Opusin e tij duhet ta studiojmë jo vetëm për ta rinjohur nga këndvështrimi i sotëm, por edhe për t'i rikonstruktuar mendimet dhe vlerësimet për këtë krijues të vyer prej ca muzikologëve, të cilët me aq trivialitet e emërtojnë si autodidakt, duke mos u bazuar në vlerat e veprave të tij, por në shkollimin jo adekuat profesional, edhe pse muzika e tij e bazuar në të shumtën e rasteve mbi gamën e muzikës popullore shqiptare si tërësi dhe si shumësi, na imponohet si larushi universale në universin tonë muzikor kombëtar.

Nuk habisin gazetarët e shumë të shkruesit për të duke e emërtuar si autodidakt, por të habisin muzikologët dhe etnomuzikologët tanë, që, po ashtu shkruajnë duke e ditur fort mirë se ky emërtim në literaturën e vendeve të Evropës nuk praktikohet për asnjë krijues të nivelit siç është Lorenc Antoni, qoftë nga aspekti i krijimtarisë qoftë nga ai i angazhimeve të tij të shumta. Ai krijimtarinë e tij të gjithmbarshme e ndërton në subjektet dhe motivet e perlave të muzikës popullore, duke e sublimuar atë në tërësinë e melodisë dhe ritmit të saj, duke aspiruar atë si shprehje artistike, njëkohësisht duke zbuluar në gjuhën e saj idiome të pahulumtuara dhe të paprekura sa duhet. Me këto vepra Lorenc Antoni ndërlihet aktualisht me rrjedhat e muzikës artistike të kohës, por duke spikatur vlerat e saj, vlerat universale, njëkohësisht edhe diversitetin e muzikës së moderuar klasike si shprehje, si shkarkim ndjesish komplekse, duke pranuar sintagmën e konceptcionit artistik dhe estetik.

Ai përmes muzikës autoktone shqiptare, e sensibilizon figurshëm rrjedhshmërinë tingëllore bazuar në parametrat artistike dhe estetike. Kështu e krijon universin e tij tingëllor si botë reale dhe të moderuar, larg abstraksionizmit. Me sukses ndërlihet me transformime narrative, si

shpalosje e elementeve artistike, estetike dhe metafizike. Edhe pse gjatë dëgjimit dhe ekzekutimit të veprave të tij, si nxënës i shkollës së mesme më janë dukur si të habitshme, si ngjizje e ideve dhe

koherente, ato më çonin me rrëfimet e saj dhe flitnin në atë kohë drejt një universi të panjohur sa duhet për kah vokacioni. Muzika e tij më krijonte kënaqësi e përjetim që u bë më vonë monument,

forcë për një fillim të mbarë të zhvillimit të artit muzikor, e cila si bazë kishte në tërësinë e saj kishte muzikën e bukur shqipe.

Në hapësirën gjithëshqiptare është krijuar një ndërkomuni-

Lorenc Antoni (në mes me syze) me nxënësit e shkollës së mesme të muzikës në Prizren. Foto e vitit 1950.

kim pa ndjeshmëri, pa sens. E të tillët e ngrenë zërin e kritikës së shprehje vulgarit, duke shkruar për krijesit e sotëm e duke lënë mënjanë krijesit e hershëm, duke mos i përfillur krijimet e tyre që kanë shërbyer si bazë për krijimet e mëvonshme të autorëve të rinj, për të cilët shkruhet me pompë, me megalomani, me servilizëm. Edhe për Lorenc Antonin e vepërën e tij janë bërë shkrime jo të singarta. Veptra e tij vështrohet me njëfarë nënvlerësimi. Ai jo vetëm që ka arritur të krijojë individualitetin e vet krijues, por ka dhënë ndihmesë të çmuar në kulturën dhe në muzikën shqiptare, veçanërisht në Kosovë. Përndoqem veptrimarinë e gjithanshme dhe po shkuaq gjurmëve jetësore të tij, do të shohim se ky krijues, ky arsimtar i muzikës, ka qenë prijtar i krijimit të një spektri aktiviteteesh, për të cilat do të flasim më gjerësisht dhe me të drejtë mund të pohojmë se është lënë nën hijen e shumë krijesve.

Jeta dhe krijimtaria muzikore

Lorenç Antoni ka lindur në Shkup me 23 shtator të vitit 1909. në vendimlje dhe e ka filluar aktivitetin e tij muzikor, së pari në familjen e tij e më pastaj edhe në grupet dhe shoqëritë amatore ekzistuese ato kohe në Shkup. I takon një familje qytetare të Shkupit, e cila tradicionalisht e ka kultivuar muzikën. Muzika popullore ka qenë veçanërisht dalmuese e prindërve të tij e sidomos e babait të tij, i cili jo vetëm që ka qenë këngëtar i mirë, por ka qenë edhe instrumentist i dalluar në klarinetë. Babai i tij bënte pjesë si anëtar në orkestrën e amatorëve të atëhershme me emërtimin "Zana e maleve". Pra, muzika në familjen Antoni ishte e përditshme, e përmuajshme, e çdo vjetshme. E kjo ishte edhe sinjifikative për voglin Lorenç, ose si e quanin nga dashuria Lank, se do të vazhdohte rrugën e babait, por me një mision krejt tjetër: jo të bëjë ahengje, jo t'i arrijë nënë dasma dhe festa tradicionale, por të krijojë, të reformojë një zhanër të ri të muzikës për botën tonë shqiptare dhe të krijojë veprat e

e ngjarjeve politike me përbërje më se 80% shqiptare, luajti një rol të madh në të gjitha aspektet. E Lorenci si krijues ishte njëri ndër ata që e përbënin grupin e intelektualëve. Prandaj gjatë këtyre shënimeve do të përqendrohëm jo vetëm në trajtimin e krijimtari­ së për fillimin e këngës *korale*, por edhe në imazhin personal si krijues, sepse ai ka jetuar shpirtërisht me këtë muzikë popullore dhe ka kultivuar me ndjesi të vë­ rta­ta, duke krijuar kështu vlera artistike sa mund të krijojë një i ri në fillim të karrierës mjaft të begatshme të tij.

Lorenci pedagog – mbledhës i folklorit muzikor shqiptar

Me gjithë informacionet që kemi jo vetëm prej tij deri sa ishte gjallë, por edhe në biseda të shumta, si dhe nga shkrimet që kam bërë në dhe ca nga kolegët e mi, dëshmohet qartazi një aktivitet, angazhim, qasje dhe një shtrësëzim artistik, pse jo edhe historik, pavarësisht nga krijimtaria e tij që ua la gjeneratave të mëvonshme si një be-gati e sfondit krijues kombëtar. Ardhja e tij në Kosovë së pari si mësues muzike në Ferizaj, pastaj në Prishtinë dhe Prizren, e shton aktivitetin e tij si dirigjent i kor-rit në Katedralen e Kishës kato-likë në Prizren. Ky kor më vonë u bë bazë prej ku lindi Shoqëria Kulturore Artistike "Agimi", në nëntor të vitit 1944 e që paraqit-eti si datë historike e muzikës sonë serioze. Me ekzekutimin e këngëve korale të përpunuara nga ai dhe nga literatura e për-botshme, e zhvilloi dhe e afirmoi këtë zhanër të ri muzikor pikë-rihtë në kohën më të vështirë.

Lorenci pos tjerash ka merita të pakontestueshme jo vetëm për hapjen e shkollës së ulët muzikore, por, pastaj atë të mesme muzikore si shkollë të parë në Kosovë, por ka merita të mëdha për nxjerrjen e arsimtarëve të parë muzikorë, të instrumentistëve e sidomos të krijuesve të parë muzikorë. Ata qëndrojnë nën përkujdesjen e tij të vrazhdueshme në kushte dhe rrethanat të vështira dhe të pamundura nga shumë aspekte,

gog i shquar, pionier i muzikës shqiptare në Kosovë, edhe pse pa shkollim të lartë muzikor, krijoi vepra të shumta, në të cilat do të shëmbëllejnë me ide dhe frijje. Krijimtaria e tij evidentonte rëndësinë e frymës së melosit aq të begatshëm të muzikës sonë shqipe. Gërshetimet, përpunimet, ritimet e motiveve, të këngëve të tëra në veprat e tij, nuk ishin vetëm një shpalosje e momenteve më të bukura të këngës që posedonte kënga e jonë e bukur shqipe, por edhe një trajtim i suksesshëm në to i tërësisë së tyre organike; jo si iluzion i jetës, por me një predispozitë ndjeshmërie më të madhe si realitet që ndjejmë në strukturën e melodikes, ritmit dhe gamës së gjërë të saj. Së këndejmi krijimet e tij muzikore më ende dëgjohej edhe tani. Ky veprimtar e krijues ka qenë një personalitet i respektuar nga të gjithë, njeri i devotshëm që ka luajtur një rol me rëndësi në zhvillimin e mëturjes së pedagogjisë dhe krijimtarisë muzikore. Ka krijuar muzikë ndjenjash të holla, të cilat nga pena dhe imagjinata e tij kanë rrjedhur në mënyrë të vazhdueshme, të pandërprerë. Ka krijuar shumë vepra, në fillim kryesisht koralë që u përkasin shumë gjinive, siç theksuam edhe më parë. Janë përpunime këngësh popullore, këngë koralë, kantata, vepra për solistë, kor dhe orkestrë, të cilat janë luajtur në lloj-lloj manifestimesh dhe aktiviteteve të shumta muzikore në Kosovë dhe jashtë saj. Disa prej tyre janë ndëruar edhe me cime të shumta.

Qysh në rininë e hershme, pra në këtë periudhë, u mor edhe me mbledhjen dhe shënimin e këngëve popullore shqipe në Shkup. Pastaj e zgjeroi veprimtarinë e tij të tillë në mbledhjen e këngëve popullore shqiptare të viseve të ndryshme, nga Kosova, Mali i Zi, Maqedonia dhe Lugina e Preshevës, ku jetojnë shqiptarët. Tuboi shumë këngë popullore, të cilat i botoi në shtatë blej me titull *Folklori muzikor shqiptar*. Prandaj, karriera e tij fillon me muzikën popullore shumë cilësore, duke promovuar kryesisht veprat e tij të para. Ai njihet si i pari

(vijuar nga f. 5)

“ Mbi të gjitha kur diskutohet për identitetin, dijetarët e ndryshëm vënë në pah dy kategori esenciale, dallimin mes *identitetit kolektiv* dhe atij *individual*. Ky dallim ka nuancat e dallueshme dhe vetëpërkufizimet, të cilat mund të variojnë me derivime të shumta e të natyrshme. ● ●

të gjere vlerash dhe atributesh, i cili ndjek ligjësitë e natyrës dhe nuk mund të ndryshohet, ai përplotësohet përmes një kompromisi të përgjithshëm. Një njeri i caktuar gjatë jetës së tij mund ta ndryshojë identitetin e tij duke iu përshtratur tendencave të kohës. Por, në këtë kontekst, *identitetit kolektiv*, sidomos ai që ndërliket me etnonacionalen dhe ka një sistem të etabluar me shtresa të shumta identifikuese, nuk mund të ndërrohet sipas një vendimi, çfarëdo qoftë ai.

"Unë jam si unë për faktin se nuk jam si ti" është një frazë që haset shpesh në diskutimet rreth identitetit dhe dallimeve. Pra, vështyrat në këtë kontekst, identiteti ka kuptim vetëm në relacion me opozicionin. Një teori të tillë ngjashëm në gjuhësi e ka zhvilluar dietitari francez Ferdinand de Saussure, i cili thoshte se një fjalë mund të kuptohet vetëm në relacion me një fjalë tjetër. Kjo, me fjalë të tjera mund të thuhet kështu: një shqiptar është shqiptar për shkak se nuk është grek, një mashkull është mashkull për shkak se nuk është femër. Atëherë cili është kosovari nëse nuk është shqiptari? Ai del një genie pa trashëgimi, pa kulturë, pa histori, sepse çdo gjë që ka krijuar deri tani e ka ndërtuar në shtratin e fuqishëm shqiptar dhe derivimi nga ky shtrat prodhon një model të rrezikshëm të atillë që e hasim sot tek myslimanët e Bosnjës, një popull pa komb. Shqiptarët andej kufirit dhe në Kosovë kanë ndërtuar një identitetet të përbashkët për shekuj të tërë dhe ai tani s'mund të marrë kahe tjetër e hiq më pak të nda-

het. Kosovari dhe shqiptari janë shqiptarë të njëjtte, me të njëjtën trashëgimi kulturore, historike, me të njëjtat ambicie, ngase kanë të njëjtin burim historik e kulturor, të njëjtat shenja identifikuese, kanë ndërtuar me shekuj një identitet të tillë dhe janë identifikuar me të njëjtat shenja dhe simbole kombëtare, duke e sfurcuar dhe konsoliduar në relacion me identitetit tjerë, si identitet të posaçëm. Perceptimet për identitetin dhe tërësinë e tij, në Kosovë e Shqipëri, në të gjitha nivelet e

rëndësishme, me ndonjë nuancë të vogël, natyrashëm paraqiten identike. Identiteti ynë është pagëzuar dhe ka të njëjtat figura që e kanë ndërtuar atë: humanisti i madh Marin Barleti dhe librat e tij për Skënderbeun dhe Rrethimin e Shkodrës, pastaj është Buzuku ai që nis historinë e librit shqip, Formula e Pagëzimit ajo që shënon dokumentin e parë shqiptar, Pjetër Bogdani autori i parë original shqiptar dhe tutje janë rilindësit e shumtë, Mjeda, Naimi, Gjeçovi, Negovani, Vreto, Mitko etj, që lexohen njësoj sikurse në Prishtinë ashtu edhe në Tiranë e gjetiu dhe me emrat e të cilëve janë pagëzuar me dhjetëra shkolla në Kosovë. Janë këto figura që përbejnë një zinxhir të rëndësishëm në perceptimet për identitetin. Mbi të gjitha, identiteti ynë është brumosur me figurën e përjetshme të heroit kombëtar Gjergj Kastrioti-Skënderbeut, me të madhin Atë Gjergj Fishtën e Faik Konicën, me Nolin dhe Kutelin, me Koliqin e Camajin, me Anton Pashkun e Vath Koreshin, me Ismail Kadarenë e Ali Podrimjin, me Aurel Plasarin e Sabri Hamitin. Dhe ky është një proces i gatë, një proces që ka rrënjët thellë në histori. Historia e formësimit të gjeranishtë të identitetit dhe ideove të kulturës "kosovare", pa asnjë hamendje, është kryekreje shqiptare. Ajo ruan dhe kultivon fuqishëm njëtrajtshmërinë në ide, kulturë, botëshikime e botëkuptime. Ajo është identiteti shqiptar dhe vetëm si i tillë ka mundur të mbijetojë, të funksionojë dhe të ngrejë krye kundruall një politike shpërndë të Serbisë.

Në perspektivë të zhvillimeve marramendëse ndërkombëtare, kur çdo ditë e më shumë globalizmi ka mbërthyer botën dhe kulturat e vogla gjenden para rrezikut të ekzistimit, ju debat ësh-të i padobishëm. Përkundër këtij debati, do të duhej që të gjitha mendjet e ndritura shqiptare të promovojnë identitetin shqiptar, duke e sforcuar substancën e tij për t'u plasuar në mesin e kom-beve të lira dhe të civilizuarat me dinjitet. Të fragmentuar jemi fare të parëndësishëm.

“Ardhja e Anton Lorencit në Kosovë së pari si mësues muzike në Ferizaj, pastaj në Prishtinë dhe Prizren, e shton aktivitetin e tij si dirigjent i korit në Katedralen e Kishës katolike në Prizren. Ky kor më vonë u bë bazë prej ku lindi Shoqëria Kulturore Artistike ‘Agimi’, në nëntor të vitit 1944 e që paraqitet si datë historike e muzikës sonë serioze.”

para të muzikës klasike. Muzika klasike do ta përcjellë tërë jetën e tij botën e tij të madhe plot ngjarje, kujtime e zhgënjime, por edhe gëzime dhe suksese. E tërë kjo ishte në vazhdimësi e një jete plot aktivitete.

në njërën anë nga regjimi dhe në anën tjetër nga prindërit e fëmijëve, të cilët me skepticizëm të caktuar shikonin se si fëmijët e tyre po marrin një zeje që nuk përkon me mentalitetin dhe me qenësinë shekullore kombëtare të njeriut tonë. Ky doajan i muzikës tonë, krijues dhe peda-

studiues i etnomuzikologjisë në Kosovë. Kurse aktiviteti pedagogjik i tij nis si arsimtar i muzikës e deri në krijimin e shkollës së parë muzikore në Prizren. Duke qenë drejtor i parë i saj, ai është e formues i saj.

(vazhdon)
(Nëntitujt janë të redaksisë)

*Jam mik i Kishës Katolike
dhe dua ta ndihmoj ndërtimin
e Katedrales
"Nëna Terezë" në Prishtinë!*

Gjithë juve miq dhe bamirës të dashur, ju mundësojmë ta jepni kontributin përmes xhirollogarive bankare.

 Raiffeisen BANK
Kosovo J.S.C.
Prishtina, Kosovo
SWIFT code: RBKORS22

Adm. Ap. e Prizrenit
Numri i llogarisë:
 EUR: 1501 090000 1990 20
 USD: 1501 090000 3765 30
 CHF: 1501 090000 3764 33

Valuta	Banka	Shteti	SWIFT/BIC
EUR	Raiffeisen Zentralbank Oesterreich AG	Vienna, Austria	RZBAATWW
USD	American Express Bank, LTD	New York, US	AEIBUS33
CHF	UBS AG	Zurich, CH	UBSWCHZH80A

Tash mund të jeni abonues të revistës kulturore të Kishës Katolike në Kosovë *"Drita"*. Për vetëm 12 euro në vit (ose 1 euro për secilin numër), ne do t'ju dërgojmë **me postë** *"Dritën"* (vetëm brenda territorit të Kosovës).

Plotësoni formularin e mëposhtëm, dhe na e dërgoni bashkë me vërtetimin e pagesës në adresën tonë: **Rr. Gjon Pali II 1, 20000 Prizren.**

Emri: _____

Mbiemri: _____

Adresa: _____

Qyteti: _____

Kodi postar: _____

Numri i telefonit: _____

E-mail: _____

Pagesa prej 12 eurosh mund të deponohet në Raiffeisen Bank Kosovo, në llogarinë 1502 0310 0086 0188. Ju lutemi, mos harroni ta futni fletëdeponimin në zarf bashkë me këtë formular. Ju faleminderit!

Për informata më të hollësishme, ju lutemi të na kontaktoni në numrin e telefonit: 029 241 933/14, me faks: 029 241 232 ose me email: revistadrita@hotmail.com ose revistadrita@yahoo.com.

[illegible]